

**Wymagania edukacyjne z przedmiotu geografia w zakresie rozszerzonym
do podręcznika autorstwa Marii Zawadzkiej–Kuc i Radosława Wróblewskiego dla szkoły ponadgimnazjalnej**

Proponowany temat (rozumiany jako lekcja w podręczniku)	Wymagania konieczne (ocena dopuszczająca)	Wymagania podstawowe (ocena dostateczna)	Wymagania rozszerzające (ocena dobra)	Wymagania dopełniające (ocena bardzo dobra)	Wymagania wykraczające (ocena celująca)
Dział: Źródła informacji geograficznej					
	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
1.1. Źródła informacji geograficznej	– wyjaśnia pojęcia: <i>geografia, źródła informacji geograficznej.</i>	– omawia trójpodział geografii (podaje nazwy trzech jej części), – wskazuje źródła informacji geograficznej znajdujące się w klasie.	– określa zakres tematyki obejmującej geografię fizyczną, społeczno-ekonomiczną i regionalną, – wymienia pozapodręcznikowe źródła wiedzy geograficznej.	– podaje zakres badań poszczególnych nauk geograficznych, – określa sposób korzystania z pozapodręcznikowych źródeł wiedzy.	– przedstawia rolę geografii w systemie nauk o Ziemi, jej powiązania z innymi naukami przyrodniczymi, ekonomicznymi i społecznymi, – ocenia stopień wiarygodności informacji pochodzących z różnych źródeł (w tym internetu).
1.2. Mapa i jej elementy	– wyjaśnia, co to jest mapa, – wymienia elementy mapy, – wyjaśnia różnice między siatką geograficzną a kartograficzną.	– przedstawia różnice między globusem, mapą i planem, – definiuje odwzorowanie kartograficzne.	– przedstawia formy skali mapy oraz jej poprawne przekształcenia, – wskazuje odpowiednie odwzorowanie w zależności od celu.	– przedstawia odwzorowanie kartograficzne stosowane na mapach, – wyjaśnia zależność treści mapy od jej skali, – interpretuje zdjęcie lotnicze/satelitarne.	– ocenia przydatność odwzorowań w zależności od wskazanego celu.
1.3. Klasyfikacje map	– wskazuje różne	– przedstawia na	– przedstawia na	– wyjaśnia proces	– określa sposób

	sposoby klasyfikacji map, – definiuje generalizację mapy.	przykładzie klasyfikację map według sali.	przykładach klasyfikację map według treści.	generalizacji treści mapy.	generalizacji w zależności od przeznaczenia mapy, – rozpoznaje i charakteryzuje różne mapy, biorąc pod uwagę kryterium skali i treści map.
1.4. Interpretacja treści map topograficznych i hipsometrycznych	– wskazuje metody interpretacji treści przedstawionych na mapie, – przedstawia sposoby mierzenia odległości na mapie, – wymienia rodzaje sygnatur, – wymienia rodzaje izolinii, – wskazuje obiekty przedstawiane za pomocą różnych rodzajów sygnatur.	– wskazuje metody interpretacji treści przedstawionych na mapie, – omawia sposób wykonania profilu hipsometrycznego, – dokonuje prostych pomiarów na różnych mapach, – oblicza na podstawie mapy rzeczywiste odległości w terenie.	– odczytuje i interpretuje treści przedstawione na wskazanej mapie, – wyszukuje przykłady różnych graficznych zjawisk na mapach, – dokonuje prostej analizy rysunku poziomicowego, – wykonuje prosty profil hipsometryczny, – przedstawia na podstawie mapy sposób obliczania rzeczywistej powierzchni.	– dobiera do wskazanych zjawisk metody przedstawienia ich na mapie, – wykonuje prosty profil hipsometryczny, a następnie go interpretuje, – przedstawia na podstawie mapy sposób obliczania rzeczywistej powierzchni, a następnie przelicza wskazane powierzchnie, – przedstawia sposób obliczania spadków wraz z interpretacją wyników, – wyjaśnia zasadę interpolacji.	– uzasadnia zastosowanie danej metody do prezentacji konkretnego zjawiska, – wykonuje interpolację na dowolnym rysunku poziomicowym (mapie topograficznej), – dokonuje bezbłędnej interpretacji treści dowolnej mapy topograficznej.
1.5. Interpretacja map tematycznych, wykresów i tabel	– wyjaśnia pojęcia: <i>jakościowe metody prezentacji zjawisk</i>,	– wskazuje różnice między poszczególnymi metodami (grupa	– wskazuje różnice między poszczególnymi metodami (grupa	– odczytuje z mapy i interpretuje informacje przedstawione różnymi	– uzasadnia zastosowanie danej metody do prezentacji

	ilościowe metody prezentacji zjawisk, – przedstawia pojęcia: <i>wykres, diagram.</i>	metod prezentujących cechy jakościowe), – przedstawia na przykładach sposoby stosowania metod prezentacji cech jakościowych.	metod prezentujących cechy ilościowe), – przedstawia na przykładach sposoby stosowania metod prezentacji cech ilościowych, – wskazuje różnice w zastosowaniu poszczególnych metod kartograficznych, – wyszukuje przykłady różnych graficznych metod prezentacji zjawisk na mapach.	metodami kartograficznymi, – interpretuje zawartość wskazanej tabeli, wykresów lub innych form prezentacji danych.	konkretnego zjawiska, – wykonuje na podstawie danych statystycznych graficzną prezentację zjawiska za pomocą wybranej metody.
1.6. Badamy swój region	– wymienia elementy środowiska przyrodniczego, – wymienia dziedziny działalności społeczno-gospodarczej człowieka, – wymienia elementy środowiska geograficznego.	– omawia sposoby przedstawiania na mapie elementów środowiska przyrodniczego, – omawia sposoby przedstawiania na mapie efektów działalności społeczno-gospodarczej człowieka, – typuje elementy środowiska geograficznego do zadań terenowych.	– odczytuje z mapy efekty działalności społeczno-geograficznej człowieka, – planuje badanie wybranych elementów środowiska geograficznego.	– odczytuje z mapy i opisuje efekty działalności społeczno-geograficznej człowieka, – planuje, a następnie przeprowadza badanie wybranych elementów środowiska geograficznego.	– stosuje różne techniki prezentacji danych, – proponuje odpowiednie źródła, formułuje problem badawczy, podaje cel badań, a następnie planuje przeprowadzenie badań umożliwiających charakterystykę geograficzną własnego regionu.
Dział: Ziemia we Wszechświecie					
2.1. Wszechświat	– wyjaśnia pojęcia: <i>Wielki Wybuch, sklepienie niebieskie,</i>	– wymienia elementy składające się na Wszechświat,	– wyjaśnia pojęcie <i>rok świetlny,</i> – opisuje budowę	– lokalizuje Układ Słoneczny we Wszechświecie,	– opisuje rozwój poglądów na powstanie i budowę

	<i>sfera niebieska, zenit, widnokrąg, horyzont, gwiazdozbiór,</i> – wymienia etapy powstawania Wszechświata.	– porównuje odległości we Wszechświecie, – wskazuje na mapie nieba gwiazdozbiory Wielkiej i Małej Niedźwiedzicy oraz Gwiazdę Polarną.	Wszechświata, – wymienia nazwy przyrządów służących do badania Wszechświata, – określa zasady wyznaczania położenia ciał na sferze niebieskiej.	– opisuje budowę galaktyki Drogi Mlecznej, – wskazuje na mapie nieba wybrane gwiazdozbiory, – dokonuje prostych obserwacji nieba.	Wszechświata, – planuje obserwację dowolnych ciał niebieskich za pomocą różnych dostępnych przyrządów.
2.2. Układ Słoneczny	– wymienia składniki Układu Słonecznego, – nazywa rzeczywisty kształt Ziemi, – wymienia dowody na kształt Ziemi.	– wyjaśnia różnice między gwiazdą a planetą, – wymienia podstawowe cechy planet, – podaje podstawowe wymiary planety, – rozpoznaje i wymienia fazy Księżyca.	– wskazuje różnice między planetami wewnętrznymi a zewnętrznymi, – wyjaśnia powstawanie zaćmień Słońca i Księżyca, – wyjaśnia powstawanie faz Księżyca.	– wskazuje różnice między teorią geocentryczną a heliocentryczną, – wskazuje konsekwencje wynikające z kształtu Ziemi, – wykazuje zależności między fazami Księżyca oraz zaćmieniami Słońca i Księżyca.	– charakteryzuje ciała niebieskie Układu Słonecznego, – przedstawia znaczenie pola magnetycznego Ziemi, – planuje i dokonuje obserwacji faz i zaćmień Księżyca.
2.3. Ziemia się kręci – ruch obiegowy	– wymienia parametry ruchu obiegowego Ziemi, – wymienia konsekwencje ruchu obiegowego Ziemi, – wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje ich zasięg, – przelicza szerokość geograficzną i wysokość górowania Słońca w	– omawia oświetlenie Ziemi podczas równonocy i przesileń, – przelicza szerokość geograficzną i wysokość górowania Słońca w określonym punkcie podczas równonocy, – wyjaśnia sposób wydzielenia klimatycznych pór roku.	– przelicza szerokość geograficzną podczas przesilenia zimowego, – oblicza wysokość górowania Słońca na różnych szerokościach geograficznych w dniach równonocy i dniach przesileń, – wskazuje różnice między astronomicznymi,	– przedstawia genezę dni i nocy polarnych oraz zorzy polarnej, – przelicza szerokość geograficzną i wysokość górowania Słońca w określonych punktach podczas przesileń i równonocy, – wskazuje różnice między kalendarzem juliańskim a	– wykazuje zależność między widowym ruchem Słońca na tle gwiazdozbiorów i ruchem obiegowym Ziemi, – przedstawia zależność między wyróżnieniem stref oświetlenia Ziemi i astronomicznych pór roku a zmianami wysokości Słońca nad

	określonym punkcie podczas równonocy, – wydziela astronomiczne i kalendarzowe pory roku.		kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku.	gregoriańskim.	horyzontem w ciągu roku, – określa lata przestępne w kalendarzu gregoriańskim.
2.4. Ziemia się kręci – ruch obrotowy	– wyjaśnia pojęcia: <i>doba słoneczna, gwiazdowa, czas strefowy, uniwersalny słoneczny, urzędowy</i> , – wymienia parametry ruchu obrotowego Ziemi, – wymienia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi, – podaje przeliczniki kątowe 1 godziny oraz 4 minut, – wyjaśnia, dlaczego w życiu nie stosuje się czasu słonecznego.	– wskazuje i krótko charakteryzuje konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi, – uzasadnia przeliczniki czasowe 1° oraz 15°, – tłumaczy sposób wydzielania stref czasowych, – oblicza różnicę czasu na podstawie znajomości długości geograficznej, – opisuje widomą wędrówkę Słońca nad horyzontem.	– wyjaśnia pojęcia: <i>górowanie Słońca, południe słoneczne</i> , – oblicza czas słoneczny na podstawie długości geograficznej wskazanych punktów, – zamienia czas słoneczny na strefowy oraz strefowy na słoneczny, – oblicza różnicę czasu na podstawie znajomości długości geograficznej i odwrotnie, – podaje przebieg międzynarodowej linii zmiany daty.	– wyjaśnia wpływ siły Coriolisa na środowisko przyrodnicze, – oblicza długość geograficzną na podstawie czasu słonecznego we wskazanych punktach, – wyjaśnia działanie linii zmiany daty, – oblicza współrzędne geograficzne na podstawie różnic czasu i wysokości górowania Słońca, – podaje przebieg międzynarodowej linii zmiany daty i podaje datę przy przemieszczaniu się przez tę linię z różnych kierunków.	– analizuje i uzasadnia wpływ występowania zjawiska dnia i nocy na dobowy rytm życia organizmów żywych na Ziemi.
Dział: Atmosfera					
3.1. Atmosfera	– przedstawia skład atmosfery.	– przedstawia i omawia skład atmosfery.	– omawia budowę atmosfery.	– wyjaśnia funkcje ozonofery i jonosfery.	– opisuje i ocenia funkcje atmosfery.
3.2. Obieg ciepła w atmosferze.	– wyjaśnia pojęcia: <i>bilans promieniowania</i> ,	– wskazuje i wyjaśnia wpływ czynników na	– opisuje bilans cieplny Ziemi,	– charakteryzuje i wyjaśnia rozkład	– charakteryzuje i wyjaśnia rozkład

Temperatura powietrza	<i>bilans cieplny Ziemi, czynniki kształtujące temperaturę powietrza, strefowość termiczna, amplituda temperatury powietrza,</i> – wskazuje wpływ czynników na temperaturę powietrza na Ziemi, – oblicza średnią temperaturę powietrza.	temperaturę powietrza na Ziemi, – oblicza średnią temperaturę powietrza oraz roczną (dobową) amplitudę temperatury powietrza.	– charakteryzuje rozkład temperatur powietrza na Ziemi, – przedstawia proces ochładzania mas powietrza w gradientach: wilgotnoadiabaticznym i suchoadiabaticznym, – oblicza spadek temperatury powietrza wraz z wysokością.	temperaturę powietrza na Ziemi, – charakteryzuje czynniki kształtujące temperaturę powietrza na powierzchni Ziemi.	amplitudy temperatury powietrza na Ziemi, – opisuje zjawisko inwersji termicznej i jej rodzaje.
3.3. Wilgotność powietrza, opady i osady atmosferyczne	– wymienia podstawowe pojęcia związane z wilgotnością powietrza, – wskazuje czynniki decydujące o intensywności parowania.	– omawia genezę opadów i osadów atmosferycznych, – wyjaśnia proces kondensacji pary wodnej, – wyróżnia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych.	– charakteryzuje rozkład opadów atmosferycznych na Ziemi, – przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego, – opisuje typy opadów i osadów atmosferycznych, – porównuje typy mgieł.	– charakteryzuje i wyjaśnia rozkład opadów atmosferycznych na Ziemi, – klasyfikuje chmury ze względu na wysokość ich występowania, opisuje cechy wybranych typów chmur.	– przedstawia podstawowe cechy różnych typów opadów, – rozpoznaje podstawowe rodzaje chmur.
3.4. Ciśnienie atmosferyczne. Rodzaje wiatrów	– wyjaśnia pojęcia: <i>ciśnienie atmosferyczne, izobara, hektopaskal, układy baryczne (wyż, niż, zatoka, siodło, klin), wiatr, pasat, monsun, fen, bryza,</i>	– przedstawia zależności między układami barycznymi a wiatrami, wyjaśnia genezę pasatów, – wyróżnia i klasyfikuje rodzaje wiatrów.	– wyjaśnia pojęcia: <i>stopień baryczny, wiatr zbczowy, cyklon tropikalny, trąba powietrzna,</i> – wyjaśnia genezę wiatrów zmiennych i lokalnych,	– wykazuje wpływ wiatru na zmiany pogody oraz na działalność gospodarczą.	– charakteryzuje rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w porze letniej i zimowej, – przedstawia na rysunku proces powstawania wiatru

	– przedstawia zależności między układami barycznymi a wiatrami.		– porównuje cechy układów barycznych.		fenowego.
3.5. Cyrkulacja powietrza atmosferycznego	– wyjaśnia pojęcia: <i>cyrkulacja atmosferyczna, masa powietrza (ciepła, zimna), front atmosferyczny (ciepły, zimny, zokludowany)</i> , – objaśnia cyrkulację atmosfery w strefie międzyzwrotnikowej.	– objaśnia cyrkulację atmosfery w strefie międzyzwrotnikowej i w wyższych szerokościach geograficznych, – określa rodzaje mas powietrza i frontów atmosferycznych ze względu na ich temperaturę i miejsce powstania.	– wyjaśnia ruch mas powietrza atmosferycznego, – wskazuje różnice między masami powietrza.	– charakteryzuje procesy pogodowe w strefach frontalnych, – wyróżnia fronty klimatologiczne i określa ich znaczenie.	– wyjaśnia mechanizm powstawania poszczególnych frontów atmosferycznych i określa szczególne zjawiska im towarzyszące.
3.6. Strefowy i astrefowy układ typów klimatu	– wymienia czynniki klimatotwórcze, – wyróżnia w obrębie stref klimatów typy klimatów strefowych.	– charakteryzuje poszczególne strefy klimatyczne, – wyróżnia w obrębie stref klimatów typy klimatów strefowych i astrefowych, – czyta i interpretuje wykresy, mapy i dane klimatyczne.	– charakteryzuje typy klimatów strefowych i astrefowych, – przedstawia przyczyny zróżnicowania klimatycznego w obrębie poszczególnych stref klimatycznych, – wykonuje wykres temperatur i opadów.	– charakteryzuje typy klimatów strefowych i astrefowych oraz rozpoznaje klimatogramy dla poszczególnych typów klimatów, – charakteryzuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat wybranych regionów świata.	– opisuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat wybranych regionów świata, – wykazuje związek między działalnością człowieka a klimatem lokalnym (miejscowym).
3.7. Prognozowanie pogody. Mapa synoptyczna	– wyjaśnia pojęcia: <i>pogoda, elementy pogody, mapa synoptyczna, stacja meteorologiczna, prognoza</i>	– wyjaśnia zasady korzystania z map synoptycznych.	– przygotowuje krótkoterminową prognozę pogody na podstawie serii obserwacji meteo, – określa zmiany	– przygotowuje krótkoterminową prognozę pogody na podstawie serii obserwacji meteo lub serii map	– przewiduje na podstawie swoich obserwacji pogodę na najbliższe dni.

	<i>krótkoterminowa i długoterminowa,</i> – wskazuje elementy klimatu (mieralne i obserwowalne).		pogody podczas przejścia frontu ciepłego i frontu chłodnego.	synoptycznych.	
3.8. Ekstremalne zjawiska atmosferyczne	– wylicza globalne zmiany klimatów świata.	– wylicza globalne zmiany klimatów świata i wskazuje przyczyny tych zmian.	– charakteryzuje skutki przyrodnicze istnienia globalnych zmian klimatu.	– charakteryzuje przyczyny i skutki (przyrodnicze i gospodarcze) istnienia globalnych zmian klimatu.	– proponuje działania mające ograniczyć wpływ człowieka na zanieczyszczenie atmosfery.
Dział: Hydrosfera					
4.1. Zasoby wody w przyrodzie	– podaje wartość zasobów wody na Ziemi.	– omawia strukturę procentową zasobów wód na Ziemi.	– przedstawia podział wód lądowych, – wymienia podstawowe właściwości wody.	– przedstawia występowanie wody słodkiej na Ziemi.	– ocenia konsekwencje społeczno-gospodarcze ograniczonego dostępu do zasobów słodkiej wody.
4.2. Obieg wody w przyrodzie i bilans wodny	– wyjaśnia pojęcia: <i>cykl hydrologiczny, bilans wodny, transpiracja, infiltracja,</i> – wymienia postacie wody na Ziemi.	– omawia zmiany stanów skupienia wody, – wyróżnia główne elementy obiegu wody w przyrodzie.	– charakteryzuje za pomocą schematu wielki obieg wody.	– charakteryzuje za pomocą schematu wielki i mały obieg wody.	– analizuje wielki i mały obieg wody w różnych regionach (strefach) i jego wpływ na działalność człowieka, – analizuje i uzasadnia występowanie obszarów o dodatnim i ujemnym bilansie wodnym.
4.3. Charakterystyka wód powierzchniowych	– wskazuje różnicę między oceanem a morzem, – podaje nazwy ruchów wód morskich i	– charakteryzuje rozmieszczenie na Ziemi oceanów oraz mórz różnych typów, – wyjaśnia genezę	– wskazuje zróżnicowanie wód morskich i oceanicznych, biorąc pod uwagę ich	– wskazuje zróżnicowanie wód morskich i oceanicznych, biorąc pod uwagę ich	– analizuje zależność między temperaturą prądów morskich a bogactwem łożysk morskich i

	wymienia ich przyczyny.	prądów morskich oraz wskazuje na przykładach ich wpływ na klimat i gospodarkę wybrzeży, – przedstawia różne sposoby gospodarczego wykorzystania wód Wszechoceanu.	zasolenie, – przedstawia ogólny model krążenia prądów morskich na Ziemi i ich wpływ na klimat, – wyjaśnia genezę pływów wód morskich oraz wykazuje na przykładach ich wpływ na gospodarkę człowieka na lądzie, – omawia różne sposoby gospodarczego wykorzystania dna oceanicznego i brzegu morskiego.	zasolenie oraz temperaturę, – wyjaśnia genezę falowania oraz upwellingu, wykazuje na przykładach ich wpływ na życie i gospodarkę człowieka, – opisuje model krążenia prądów morskich na różnych oceanach i ich wpływ na klimat poszczególnych regionów.	oceanicznych, – ocenia wpływ człowieka na ekosystemy mórz i oceanów.
4.4. Wody podziemne i źródła	– wyjaśnia pojęcia: <i>źródło, wody podziemne, wody artezyjskie, wody subartezyjskie,</i> – wymienia wody podziemne.	– charakteryzuje różne typy źródeł.	– wyjaśnia pojęcia: <i>strefa aeracji, strefa saturacji, okno hydrogeologiczne,</i> – charakteryzuje występowanie różnych typów wód podziemnych.	– ocenia gospodarcze i przyrodnicze znaczenie wód podziemnych.	– ocenia znaczenie występowania basenów i studni artezyjskich dla przyrody i gospodarki wybranych państw świata.
4.5. Sieć rzeczna kuli ziemskiej	– wyjaśnia pojęcia: <i>ciek, dorzecze, dział wodny, rzeka główna, zlewisko, dorzecze, system rzeczny, ustrój rzeczny.</i>	– wskazuje najdłuższe rzeki poszczególnych kontynentów, – klasyfikuje rzeki o różnym ustroju.	– wyjaśnia pojęcia: <i>rzeki stałe, epizodyczne, okresowe, strumień, struga, potok,</i> – charakteryzuje sieć rzeczną poszczególnych kontynentów, – wskazuje na przykładach różne	– przedstawia rolę rzek w krajobrazie i gospodarce, – rozpoznaje i charakteryzuje na podstawie wykresów stanów wód i klimatogramów różne ustroje rzeczne.	– wykazuje na przykładach wpływ człowieka na zasilanie rzek wodą.

			ustroje rzeczne.		
4.6. Jeziora i bagna kuli ziemskiej	– wyjaśnia pojęcia: <i>jeziro, jeziorność, staw, misa jeziorna.</i>	– wymienia podstawowe typy genetyczne jezior, – wskazuje największe jeziora poszczególnych kontynentów.	– wyjaśnia pojęcia: <i>tereny podmokłe, jeziora oligotroficzne, eutroficzne, dystroficzne,</i> – wymienia różne klasyfikacje jezior, omawia klasyfikację jezior (z przykładami) według genezy misy jeziornej.	– wykazuje rolę jezior w krajobrazie i gospodarce, – opisuje etapy zanikania jezior.	– charakteryzuje na dowolnym przykładzie typ jeziora i jego znaczenie dla regionu, w którym się znajduje, – ocenia znaczenie obszarów podmokłych.
4.7. Lodowce kuli ziemskiej	– wyjaśnia pojęcia: <i>granica wieloletniego śniegu, lądolód, lodowiec górski, wieloletnia zmarzlina,</i> – wskazuje warunki klimatyczne i orograficzne powstawania lodowców górskich i lądolodów.	– uzasadnia zróżnicowane przebiegu granicy wieloletniego śniegu w zależności od szerokości geograficznej, – wymienia podstawowe typy lodowców.	– wyjaśnia na przykładach genezę lądolodów i lodowców górskich na różnych kontynentach, wskazuje różnice między nimi.	– wskazuje i uzasadnia obecne rozmieszczenie obszarów zlodzonych, – przedstawia etapy przekształcania śniegu w lód.	– ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu obszarów współcześnie zlodzonych.
4.8. Gospodarowanie wodą	– wyjaśnia pojęcie: <i>racjonalna gospodarka wodą,</i> – wymienia podstawowe źródła zanieczyszczeń wody.	– omawia przyrodniczą i gospodarczą rolę wody, – przedstawia zużycie wody na różnych kontynentach.	– wykazuje na przykładach skutki nieracjonalnej gospodarki wodą.	– wykazuje na przykładach skutki nieracjonalnej gospodarki wodą i uzasadnia działania, które wspomagają racjonalne wykorzystanie wody.	– analizuje i uzasadnia przestrzenne zróżnicowanie dostępu do wody słodkiej (mapa), przedstawia współczesne skutki takiego stanu, – proponuje własne rozwiązania wspomagające

					racjonalne wykorzystanie wody dla przykładowego regionu.
Dział: Litosfera					
5.1. Budowa wnętrza Ziemi	– wyjaśnia pojęcia: <i>skorupa ziemską, litosfera, płaszcz i jądro Ziemi, warstwa nieciągłości</i> , – wymienia warstwy tworzące wnętrze Ziemi.	– opisuje zmiany temperatury i ciśnienia we wnętrzu Ziemi, – podaje cechy poszczególnych warstw wnętrza Ziemi.	– charakteryzuje petrologiczny schemat budowy wnętrza Ziemi, – porównuje warstwy skorupy ziemskiej.	– charakteryzuje cechy poszczególnych warstw budujących wnętrze Ziemi.	– przedstawia rozchodzenie się fal sejsmicznych we wnętrzu Ziemi, – określa związek między budową wnętrza Ziemi a procesami zachodzącymi na jej powierzchni.
5.2. Składniki skorupy ziemskiej	– wyjaśnia pojęcia: <i>minerał, skała magmowa, skała głębinowa, skała wylewna</i> , – wymienia cechy minerałów oraz przykłady minerałów skałotwórczych.	– przedstawia podstawowy podział skał ze względu na genezę.	– wyjaśnia pojęcia: <i>sedymencja, diagenesa</i> , – przedstawia genezę skał magmowych, osadowych i metamorficznych, porównuje poszczególne typy skał.	– klasyfikuje i opisuje skały w obrębie określonych typów genetycznych.	– rozpoznaje okazy różnych typów skał i minerałów, – wykazuje związki zachodzące między warunkami powstawania skał a ich składem chemicznym i postacią fizyczną.
5.3. Zasoby naturalne Ziemi	– wyjaśnia pojęcia: <i>surowce mineralne, złoża surowców mineralnych</i> , – wymienia podstawowe rodzaje złóż mineralnych.	– omawia formy występowania złóż surowców mineralnych.	– wyjaśnia pojęcia: <i>cykl skalny, złoża bilansowe</i> , – przedstawia gospodarcze zastosowanie surowców mineralnych.	– ocenia zmiany środowiska przyrodniczego wywołane eksploatacją surowców mineralnych, – rozpoznaje na schematach formy występowania najważniejszych złóż mineralnych.	– analizuje i ocenia działania podejmowane przez człowieka, służące racjonalnemu gospodarowaniu zasobami złóż mineralnych w przykładowym regionie.

5.4. Dzieje Ziemi	– wyjaśnia pojęcia: <i>skamieniałość, skamieniałość przewodnia, glacjał, interglacjał,</i> – dokonuje podziału dziejów Ziemi na ery i okresy.	– wyjaśnia rolę prekambriu w historii Ziemi (w jej przeszłości geologicznej), – wskazuje charakterystyczne wydarzenia w poszczególnych okresach geologicznych, – wymienia okresy geologiczne, w których zachodziły ruchy górotwórcze, – przedstawia zmiany środowiska przyrodniczego, które nastąpiły po orogenezie alpejskiej.	– charakteryzuje ważne wydarzenia geologiczne w przeszłości Ziemi, – omawia ewolucję życia organicznego podczas holocenu.	– omawia ewolucję życia organicznego, – uzasadnia wpływ warunków środowiskowych na formy życia w poszczególnych okresach, – przedstawia wybrane metody badań dziejów Ziemi.	– przedstawia i ocenia zmiany środowiska w holocenie związane z działalnością człowieka, – opisuje różne metody badań dziejów Ziemi.
5.5. Mapa i przekrój geologiczny jako źródło wiedzy geologicznej	– wyjaśnia pojęcia: <i>odkrywka geologiczna, odślonięcie geologiczne,</i> – wymienia podstawowe struktury tektoniczne.	– wymienia elementy opisu odkrywki geologicznej, – wskazuje różnice między głównymi strukturami tektonicznymi.	– planuje opis odkrywki geologicznej lub odślonięcia geologicznego.	– planuje i przeprowadza opis odkrywki geologicznej lub odślonięcia geologicznego.	– dokonuje analizy i interpretacji zdarzeń na podstawie profilu geologicznego, – interpretuje budowę geologiczną obszaru na podstawie dowolnego przekroju i mapy geologicznej.
5.6. Teoria tektoniki płyt litosfery	– wyjaśnia pojęcia: <i>prądy konwekcyjne, ryft, subdukcja, spreading, kolizja,</i>	– wskazuje na mapie duże i małe płyty litosfery, – wymienia zjawiska	– przedstawia założenia teorii dryfu kontynentów, – wyjaśnia ruch płyt	– omawia procesy geologiczne działające na granicach płyt litosfery,	– uzasadnia rozmieszczenie zjawisk geologicznych, wykorzystując teorię

	– wskazuje przyczyny ruchu płyt litosfery.	występujące na granicach płyt, – rozpoznaje na schemacie strefy ryftów, subdukcji i kolizji.	litosfery.	– wyjaśnia genezę gór fałdowych, nawiązując do teorii tektoniki płyt.	płyt litosfery (np. gorące plamy).
5.7. Plutonizm i wulkanizm	– wyjaśnia pojęcia: <i>plutonizm, intruzja magmowa, wulkan, wulkanizm, lawa, magma, krater, materiał piroklastyczny, stratowulkan</i> , – omawia występowanie wulkanów na Ziemi, – wymienia produkty erupcji wulkanicznych.	– charakteryzuje na przykładach typy wulkanów, – przedstawia procesy plutoniczne, – wskazuje na mapie świata przykłady obszarów wulkanicznych.	– wyjaśnia pojęcia: <i>batolit, dajka, lakolit, lopolit, silla, gejzer</i> , – porównuje różne formy intruzji magmowych, – przedstawia przebieg erupcji wulkanu, – charakteryzuje produkty erupcji wulkanicznych.	– wykazuje wpływ wulkanów na rzeźbę powierzchni Ziemi, – opisuje zjawiska występujące na obszarach wulkanicznych.	– opisuje na przykładach zjawiska występujące na obszarach wulkanicznych i postwulkanicznych, – wykazuje i uzasadnia negatywny i pozytywny wpływ zjawisk wulkanicznych na środowisko geograficzne.
5.8. Trzęsienia ziemi	– wyjaśnia pojęcia: <i>epicentrum, hipocentrum, fala sejsmiczna, sejsmograf</i> , – wskazuje obszary sejsmiczne, pensejsmiczne i asejsmiczne na Ziemi.	– przedstawia przyczyny trzęsień ziemi, – podaje różnice między hipocentrum a epicentrum.	– omawia przebieg trzęsienia ziemi, – klasyfikuje trzęsienia ziemi ze względu na ich genezę.	– wykazuje wpływ trzęsień ziemi na jej rzeźbę powierzchni, – wyjaśnia związek między występowaniem obszarów trzęsień ziemi a występowaniem zjawisk wulkanicznych oraz granicami płyt litosfery.	– formułuje związek między przebiegiem trzęsienia ziemi a jego potencjalnymi skutkami w zależności od odległości od epicentrum i jego zagospodarowania, – proponuje konkretne działania przeciwdziałające skutkom trzęsień ziemi.
5.9. Procesy górotwórcze. Pionowe ruchy litosfery	– wyjaśnia pojęcia: <i>górotwór, orogeneza, góry fałdowane</i> ,	– wyjaśnia przyczyny ruchów skorupy ziemskiej,	– wyjaśnia pojęcia: <i>geosynklina, flisz</i> , – charakteryzuje	– wykazuje wpływ ruchów skorupy ziemskiej na życie i	– formułuje zależność między rozmieszczeniem

	<i>zrębowe, wulkaniczne, izostazja, uchy epejrogeniczne,</i> – wskazuje obszary występowania ruchów skorupy ziemskiej, – wymienia podstawowe rodzaje gór.	– wskazuje na mapie przykłady różnych rodzajów gór, – wymienia różnice między górami fałdowymi a zrębowymi.	powstawanie różnych rodzajów gór, – podaje dowody istnienia ruchów skorupy ziemskiej, – porównuje ruchy izostatyczne i epejrogeniczne.	gospodarkę człowieka.	geosynklin a występowaniem stref subdukcji, – opisuje zanik geosynklin.
5.10. Wietrzenie	– wyjaśnia pojęcia: <i>wietrzenie, zwietrzelina, wietrzenie fizyczne (rozpad blokowy, rozpad ziarnisty), chemiczne i biologiczne,</i> – wyjaśnia, dlaczego wietrzenie nie powoduje zmian rzeźby, ale je przygotowuje.	– wykazuje zależność typu wietrzenia od strefy klimatów, – wymienia czynniki wpływające na przebieg wietrzenia: fizycznego, chemicznego i biologicznego.	– charakteryzuje rodzaje wietrzenia (fizyczne, chemiczne i biologiczne).	– charakteryzuje wietrzenie fizyczne, chemiczne i biologiczne oraz przedstawia efekty ich działania.	– formułuje przykłady zależności między rodzajem, tempem przebiegu i efektów wietrzenia od typu klimatu.
5.11. Zjawiska krasowe	– wyjaśnia pojęcia: <i>kras, kras powierzchniowy, kras podziemny, jaskinia, stalaktyty, stalagmity, stalagnaty,</i> – wymienia formy krasu powierzchniowego, – wymienia formy krasu podziemnego.	– wymienia czynniki wpływające na tempo procesów krasowych, – wykazuje przyczyny rozpuszczania skał węglanowych przez wodę, – podaje przykłady obszarów na Ziemi, gdzie występują zjawiska krasowe.	– rozpoznaje na schemacie (fotografii) i opisuje formy krasu powierzchniowego i podziemnego, – przedstawia genezę głównych form krasu powierzchniowego i szaty naciekowej jaskini.	– charakteryzuje na przykładach formy krasu powierzchniowego i podziemnego.	– uzasadnia występowanie zjawisk krasowych w różnych regionach świata, – przedstawia proces powstawania jaskiń.
5.12. Grawitacyjne ruchy masowe skał	– wyjaśnia pojęcia: <i>grawitacyjne ruchy</i>	– wymienia przyczyny dominujących ruchów	– wyjaśnia pojęcie <i>denudacja,</i>	– wykazuje wpływ budowy geologicznej	– formułuje zależność między dominującym

	<i>masowe, odpadanie, obrywanie, osuwanie, spływanie, spętywanie,</i> – podaje nazwy grawitacyjnych ruchów masowych skał.	masowych, – omawia efekt rzeźbotwórczy działania dominujących ruchów masowych skał.	– wykazuje wpływ budowy geologicznej na grawitacyjne ruchy masowe.	oraz człowieka na grawitacyjne ruchy masowe, – porównuje przyczyny, tempo procesu i skutki określonych rodzajów ruchów masowych.	rodzajem ruchów masowych na określonym terenie a typem klimatu, – proponuje konkretne rozwiązania zmniejszające skutki grawitacyjnych ruchów masowych.
5.13. Działalność rzek płynących	– wyjaśnia pojęcia: <i>erozja rzeczna, erozja denna, erozja wsteczna, erozja boczna, starorzecze, delta, terasy rzeczne, akumulacja rzeczna, delta, estuarium,</i> – wymienia główne formy rzeźby powstałe w wyniku działalności rzeki.	– omawia działanie erozji (wstecznej, wgłębnej i bocznej) oraz akumulacji w poszczególnych odcinkach biegu rzeki.	– charakteryzuje formy rzeźby powstałe w wyniku niszczącej działalności wód płynących rzeką (w różnych odcinkach jej biegu), – wymienia elementy doliny rzecznej.	– charakteryzuje formy rzeźby powstałe w wyniku niszczącej i budującej działalności wód płynących rzeką (w różnych odcinkach jej biegu), – przedstawia na rysunkach proces powstawania wodospadu, meandrów, starorzeczy, delt i estuariów.	– wskazuje na mapie i opisuje największe delty świata, – ocenia znaczenie obszarów delt rzecznych dla osadnictwa i działalności gospodarczej człowieka, – oblicza profil podłużny dowolnej rzeki.
5.14. Rzeźbotwórcza działalność wód morskich i jeziornych	– wyjaśnia pojęcia: <i>abrazja, nisza abrazyjna, klif, wydma, plaża, mierzeja, rafa koralowa, atol,</i> – wskazuje na mapie przykłady różnych rodzajów wybrzeży, – wyróżnia podstawowe typy wybrzeży.	– wskazuje na mapie przykłady różnych rodzajów wybrzeży i wyjaśnia ich genezę, – wymienia formy utworzone w wyniku działania fal morskich na wybrzeżu niskim, – wymienia formy utworzone w wyniku działania fal morskich	– wyjaśnia pojęcia: <i>platforma abrazyjna, platforma akumulacyjna, wał burzowy, ławica, wybrzeża mierzejowe, mangrowe, limanowe, fiordowe, szkiepowe, dalmatyńskie, riasowe,</i> – charakteryzuje efekty niszczącej działalności	– charakteryzuje efekty działalności niszczącej oraz budującej wód morskich, – opisuje efekty działalności wód w zbiornikach jeziornych.	– ocenia potrzebę ochrony niektórych rodzajów wybrzeży, – opisuje proces powstawania atolu, – analizuje i uzasadnia rozmieszczenie ludności i występowanie różnych typów wybrzeża.

		na wybrzeżu wysokim.	wód morskich, – klasyfikuje różne typy wybrzeży, – wskazuje na mapie występowanie określonych typów wybrzeży.		
5.15. Działalność lodowców górskich i lądolodów	– wyjaśnia pojęcia: <i>procesy glacialne, erozja lodowcowa, cyrk polodowcowy (kocioł), barańce, dolina U-kształtna, dolina zawieszona, morena, glina morenowa, sandr, pradolina, jeziora polodowcowe, głazy narzutowe,</i> – wymienia procesy rzeźbotwórcze wywołane działaniem lodu.	– wymienia procesy rzeźbotwórcze wywołane działaniem lodu i wód roztopowych lodowca, – wyróżnia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności lodowców i wód polodowcowych, – wymienia podstawowe rodzaje moren.	– charakteryzuje działalność rzeźbotwórczą lodu lodowcowego, – określa przyczyny tworzenia różnych rodzajów moren.	– charakteryzuje na przykładach działalność rzeźbotwórczą lodu lodowcowego i wód roztopowych lodowca.	– analizuje występowanie rzeźby polodowcowej i ocenia użyteczność form tej rzeźby pod kątem przyrodniczym i gospodarczym.
5.16. Rzeźbotwórcza działalność wiatru	– wyjaśnia pojęcia: <i>procesy eoliczne, deflacja, korazja, wydma paraboliczna, barchan, pustynia,</i> – wymienia formy powstające w wyniku budującej działalności wiatru.	– wskazuje procesy rzeźbotwórcze działające w różnych typach pustyni, – wymienia formy powstające w wyniku niszczącej działalności wiatru.	– charakteryzuje formy rzeźby powstałe w wyniku budującej działalności wiatru, – wskazuje różnice między wydmą paraboliczną a barchanem, – wymienia czynniki wpływające na intensywność procesów	– charakteryzuje formy rzeźby powstałe w wyniku budującej i niszczącej działalności wiatru.	– opisuje zróżnicowanie krajobrazowe pustyni, – wyjaśnia powstawanie pokryw lessowych.

			eolicznych.		
5.17. Wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi	– wskazuje duże formy ukształtowania powierzchni Ziemi, – wymienia nazwy procesów rzeźbotwórczych kształtujących rzeźbę kontynentów.	– podaje nazwy form rzeźby dna morskiego i oceanicznego, – wskazuje przykłady nizin, wyżyn i gór na poszczególnych kontynentach.	– wskazuje prawidłowość w rozmieszczeniu dużych form ukształtowania powierzchni Ziemi, – charakteryzuje rzeźbę powierzchni poszczególnych kontynentów.	– charakteryzuje ukształtowanie powierzchni dna poszczególnych oceanów, – wyjaśnia genezę rzeźby powierzchni wybranych regionów geograficznych, – porównuje ukształtowanie lądów i dna oceanicznego.	– analizuje i interpretuje krzywą hipsograficzną, – przedstawia cechy wybranego regionu jako efekt oddziaływania procesów wewnętrznych i zewnętrznych.
Dział: Pedosfera i biosfera					
6.1. Pedosfera – powłoka glebowa Ziemi	– wyjaśnia pojęcia: <i>proces glebotwórczy, pedosfera, gleba, czynniki glebotwórcze, zabieg agrotechniczny, próchnica, żyzność gleby.</i>	– wskazuje czynniki glebotwórcze, – podaje nazwy najważniejszych procesów glebotwórczych.	– charakteryzuje czynniki glebotwórcze i ich wpływ na powstawanie gleby, – wymienia składniki gleby, – charakteryzuje główne procesy glebotwórcze.	– opisuje składniki gleby, – formułuje zależność między składnikami gleby, czynnikami kształtującymi glebę a żyznością gleby.	– wyjaśnia na przykładzie gleby bielcowej oraz czarnoziemu działanie procesu glebotwórczego.
6.2. Budowa gleby	– wyjaśnia pojęcia: <i>profil glebowy, poziom genetyczny,</i> – wymienia główne poziomy glebowe, – rysuje profil glebowy (schemat głównych poziomów genetycznych gleb).	– wskazuje elementy opisu profilu glebowego, – porównuje poszczególne poziomy glebowe.	– formułuje zależność między występowaniem określonych poziomów genetycznych a typem gleby, – planuje opis wskazanego profilu glebowego.	– charakteryzuje poziomy genetyczne w glebach bielcowych i brunatnych, – planuje i wykonuje obserwację i opis profilu glebowego w swojej okolicy.	– analizuje i uzasadnia relację między szatą roślinną a kształtowaniem się profilu glebowego.
6.3. Gleby świata	– wyjaśnia pojęcia:	– wymienia nazwy	– uzasadnia	– charakteryzuje	– wyjaśnia

	<i>gleby strefowe, śródstrefowe, niestrefowe,</i> – podaje podstawowy podział gleb, – wymienia nazwy głównych gleb strefowych świata, – wymienia nazwy gleb występujących w Polsce.	głównych gleb strefowych i śródstrefowych świata oraz podaje ich główne cechy, – wskazuje na mapie obszary występowania gleb strefowych.	występowanie głównych typów gleb strefowych, – charakteryzuje dowolne gleby strefowe z uwzględnieniem zasobności w próchnicę oraz występującej roślinności, – wskazuje na mapie obszary występowania gleb śródstrefowych, – formułuje zależność między klimatem i szatą roślinną a glebami strefowymi.	dowolne gleby śródstrefowe, – uzasadnia występowanie głównych typów gleb strefowych, śródstrefowych i niestrefowych, podaje przykłady.	rozmieszczenie gleb zróżnicowanymi warunkami w dowolnym regionie, – klasyfikuje gleby zgodnie z nomenklaturą FAO.
6.4. Bonitacja i przydatność rolnicza gleb	– wyjaśnia pojęcia: <i>klasa bonitacyjna, urodzajność gleb, kompleks przydatności rolniczej gleby, degradacja gleby, dewastacja gleby, rekultywacja,</i> – wyróżnia główne klasy bonitacyjne gruntów ornych w Polsce.	– omawia klasyfikację bonitacyjną gruntów ornych w Polsce, – wymienia kompleksy przydatności rolniczej gleb.	– wyjaśnia pojęcia: <i>przydatność rolnicza gleb, mapa katastralna, monokultura,</i> – ocenia przydatność rolniczą poszczególnych typów gleb strefowych, – określa wpływ działalności ludzkiej na stopień zniszczenia gleb.	– ocenia przydatność rolniczą poszczególnych typów gleb strefowych i astrefowych, – wyjaśnia wpływ działalności człowieka na walory użytkowe gleb, – proponuje sposoby zapobiegania erozji, degradacji i dewastacji gleb.	– analizuje i interpretuje mapy glebowo-rolnicze, – formułuje zależność między klasami bonitacyjnymi, kompleksami przydatności rolniczej gleb a typami gleb i roślinami uprawnymi.
6.5. Zróżnicowanie biosfery na kuli ziemskiej	– wyjaśnia pojęcia: <i>biosfera, ekosystem, liany, epifity, sukulenty, piętrowość roślinna,</i> – wymienia główne	– uzasadnia strefowość oraz piętrowość roślinności Ziemi.	– wyjaśnia pojęcia: <i>biocenoza, biotop,</i> – charakteryzuje florę poszczególnych kontynentów,	– charakteryzuje florę poszczególnych kontynentów, uwzględniając jej strefowość oraz	– wskazuje bariery ograniczające występowanie określonych formacji roślinnych,

	strefy roślinne, – podaje różnicę między strefami a piętrami roślinności.		uwzględniając jej strefowość, – rozpoznaje typowe gatunki flory poszczególnych formacji roślinnych.	piętrowość.	– wykazuje związek między cechami roślinności a warunkami środowiska naturalnego.
6.6. Zwierzęta lądów i oceanów	– wymienia krainy zoogeograficzne, – wymienia przyczyny zróżnicowania świata zwierząt.	– lokalizuje i uzasadnia występowanie krain zoogeograficznych na poszczególnych kontynentach, – wymienia przyczyny zróżnicowania warunków życia w obrębie mórz i oceanów.	– charakteryzuje krainy zoogeograficzne w obrębie królestwa Arktogeii, – wykazuje zależność między klimatem, roślinnością a poszczególnymi gatunkami zwierząt w obrębie kontynentów.	– charakteryzuje wszystkie krainy zoogeograficzne, wymieniając wybrane gatunki zwierząt, – opisuje cechy środowisk: litoralu, pelagialu, abisalu.	– porównuje faunę w obrębie Eurazji, a także Eurazji, Ameryki Północnej i Australii, – wyjaśnia wpływ warunków środowiskowych na formy życia w oceanach.
6.7. Środowisko przyrodnicze a działalność człowieka	– wyjaśnia pojęcia: <i>rozwój zrównoważony, restytucja</i>, – wymienia postawy człowieka wobec środowiska.	– charakteryzuje postawy człowieka wobec środowiska, – wyjaśnia wpływ postępu cywilizacyjnego na zmiany w środowisku przyrodniczym, – wymienia zasady zrównoważonego rozwoju.	– wyjaśnia pojęcia: <i>determinizm geograficzny, nihilizm, antropocentryzm</i>, – wykazuje konieczność stosowania zasad zrównoważonego rozwoju.	– podaje przykłady realizowania zasad zrównoważonego rozwoju w różnych skalach.	– proponuje i uzasadnia własne rozwiązania dla otaczającego środowiska, wpisujące się w zasady ekorozwoju.
6.8. Antropogeniczne zmiany środowiska i jego ochrona	– wyjaśnia pojęcia: <i>antropopresja, restytucja, park narodowy, park krajobrazowy, rezerwat przyrody, pomnik</i>	– opisuje przykłady zmian w pedosferze i biosferze wywołane działalnością człowieka w różnej skali, – podaje nazwy form	– wskazuje przykłady ze świata trwałego naruszenia stabilności ekosystemów, – charakteryzuje różne formy ochrony	– opisuje przykłady zmian w środowisku naturalnym własnego regionu wywołane działalnością człowieka, – przedstawia	– proponuje konkretne działania prowadzące do poprawy stanu środowiska przyrodniczego w różnej skali.

	<i>przyrody,</i> – podaje nazwy form ochrony przyrody w Polsce, – wymienia przykłady zmian w pedosferze i biosferze wywołane działalnością człowieka.	ochrony przyrody oraz ich przykłady ze świata.	przyrody.	instytucje działające na rzecz ochrony środowiska, – porównuje udział obszarów chronionych w powierzchni wybranych krajów świata.	

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne poziomy		
	dopuszcz	dostateczny	dobry
	Uczeń:		
I. Klasyfikacja państw świata			
1. Aktualny podział polityczny świata	– charakteryzuje współczesny stan na mapie politycznej świata – wyjaśnia pojęcia: państwo, suwerenność, terytoria zależne, terytoria powiernicze ONZ, wody wewnętrzne, morza terytorialne, strefa wyłączności ekonomicznej	– opisuje zróżnicowanie polityczne współczesnego świata – wymienia i wskazuje na mapie terytoria zależne – wymienia niezbędne warunki utworzenia nowego państwa	– wyjaśnia przyczyny utrzymywania się terytoriów zależnych – analizuje przyczyny zmian na politycznej mapie świata po 1989 r., opisuje proces rozpadu i łączenia państw Europy i innych części świata – lokalizuje na mapie politycznej państwa, które
2. Kryteria podziałów państw świata	– podaje kryteria podziałów państw świata – wyjaśnia pojęcia PKB i wskaźnik składowości – opisuje i podaje składowe wskaźniki HDI	– wymienia mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego – grupuje państwa na podstawie wielkości HDI	– klasyfikuje kraje świata według kryteriów politycznych, społecznych, kulturowych, ekonomicznych – porównuje strukturę PKB krajów na różnym poziomie rozwoju gospodarczego – analizuje i wyjaśnia przyczyny nierówności w rozwoju
3. Charakterystyka krajów o wysokim i średnim poziomie rozwoju gospodarczego	– przedstawia cechy gospodarki krajów o wysokim i średnim poziomie rozwoju gospodarczego – wskazuje problemy gospodarcze i społeczne	– wskazuje przykłady na mapie państw średnio, wysoko i bardzo wysoko rozwiniętych	– na podstawie danych statystycznych porównuje cechy krajów o bardzo wysokim, wysokim i średnim poziomie rozwoju gospodarczego – porównuje państwa bardzo wysoko i wysoko rozwinięte
4. Problemy krajów słabo rozwiniętych	– wymienia cechy krajów średnio i słabo rozwiniętych	– wskazuje problemy gospodarcze i społeczne krajów słabo rozwiniętych – wskazuje przykłady państw słabo rozwiniętych na mapie	– wyjaśnia przyczyny obecnej sytuacji gospodarczej i społecznej krajów słabo rozwiniętych – porównuje cechy gospodarki krajów słabo rozwiniętych z cechami gospodarki krajów wysoko rozwiniętych – porównuje państwa

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
II. Procesy demograficzne i zróżnicowanie ludności na świecie				
5. Przestrzenne i czasowe zróżnicowanie wskaźnika przyrostu naturalnego na świecie	– opisuje przestrzenne i czasowe zróżnicowanie wskaźników urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego oraz liczby ludności na świecie	– podaje przykłady zróżnicowania wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie w wybranych regionach i krajach	– wyjaśnia przyczyny zmian i przestrzennego zróżnicowania wskaźnika przyrostu naturalnego – na podstawie danych statystycznych oblicza wskaźnik przyrostu naturalnego – porównuje wielkość współczynnika przyrostu naturalnego w państwach o	– analizuje i interpretuje mapy oraz dane statystyczne prezentujące zmiany i zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika przyrostu naturalnego na świecie – ocenia dynamikę zmian liczby ludności w krajach słabo i wysoko rozwiniętych – analizuje przyczyny zróżnicowania współczynnika
6. Etapy rozwoju demograficznego na przykładzie wybranych państw świata	– opisuje etapy rozwoju demograficznego na przykładzie wybranych państw świata	– podaje przykłady krajów, których społeczeństwa znajdują się na określonym etapie rozwoju demograficznego i lokalizuje je na mapie	– porównuje cechy demograficzne społeczeństw znajdujących się na różnych etapach rozwoju demograficznego – przedstawia fazy rozwoju demograficznego	– na podstawie wskaźnika urodzeń i zgonów przyporządkowuje społeczeństwa różnych krajów do odpowiedniej fazy rozwoju demograficznego – wyjaśnia model przejścia demograficznego, analizuje wykres
7, 8. Regiony wzrostu i regresu demograficznego na świecie	– wyjaśnia pojęcia: piramida wieku i płci, współczynnik dzietności, współczynniki feminizacji – wyróżnia regiony wzrostu i regresu demograficznego – wymienia cechy społeczeństwa starego i młodego	– podaje przyczyny wzrostu i regresu demograficznego we wskazanych regionach – lokalizuje na mapie przykłady państw, w których występują społeczeństwa młode i starzejące się – porównuje wielkość współczynnika dzietności społeczeństw młodych i starych – wskazuje na mapie kraje o dużym współczynniku feminizacji	– formułuje prawidłowości dotyczące regionów wzrostu i regresu demograficznego – porównuje cechy demograficzne społeczeństwa starego i młodego – podaje przyczyny zróżnicowania liczby kobiet i mężczyzn – korzystając z danych statystycznych, oblicza współczynnik feminizacji	– analizuje, interpretuje i rozpoznaje piramidę wieku i płci społeczeństwa starego i młodego – prognozuje zmiany struktury wieku i tempa przyrostu ludności na podstawie piramidy wieku ludności – uzasadnia tezę, że średnia długość trwania życia jest wskaźnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego – wyjaśnia zależność między strukturą ludności według wieku a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego
9. Konsekwencje wzrostu i regresu demograficznego w wybranych państwach	– podaje konsekwencje społeczne i gospodarcze eksplozji demograficznej	– wskazuje problemy społeczne i gospodarcze społeczeństw starzejących się – wskazuje na mapie państwa o największym przyroście naturalnym – charakteryzuje konsekwencje eksplozji demograficznej	– wyjaśnia konsekwencje eksplozji demograficznej lub regresu demograficznego w wybranych państwach – podaje przykłady skutecznej, prorodzinnej polityki społecznej	– ocenia konsekwencje eksplozji i regresu demograficznego w wybranych państwach – ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej w skali lokalnej, regionalnej i globalnej

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– ocenia działania rządu chińskiego zmierzające do ograniczenia przyrostu liczby ludności – ocenia konsekwencje regresu demo- graficznego państw znajdujących się w IV i V fazie
10, 11. Przyczyny i konsekwencje migracji ludności	– wyjaśnia pojęcia: „drenaż mózgów”, uchodźstwo, sukcesja migracji, państwo emigracyjne, państwo imigracyjne – podaje kryteria klasyfikacji migracji ludności – wymienia przyczyny migracji – wymienia skutki migracji ludności	– podaje przykłady migracji według ich przyczyn w wybranych krajach – wyjaśnia zjawisko sukcesji migracji – lokalizuje na mapie przykłady państw, których dotyczy zjawisko sukcesji migracji – wskazuje na mapie główne kierunki migracji	– interpretuje mapy i dane liczbowe prezentujące kierunki i rodzaje migracji na świecie i w wybranych krajach – oblicza saldo migracji i przyrost rzeczy- wisty, korzystając z danych statystycz- nych – wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji wybranych państw – przedstawia związek pomiędzy potrze- bami człowieka, poziomem ich zaspoko- jenia a natężeniem migracji	– prognozuje zmiany w kierunkach migracji na świecie – analizuje przyczyny ruchów migracyjnych we współczesnym świecie, wskazuje na mapie ich kierunki – formułuje zależność między tempem rozwoju gospodarczego państw a wiel- kością migracji – ocenia ruchy migracyjne z punktu widze- nia państwa imigracyjnego i emigracyj- nego – ocenia problem współczesnych uchodź- ców – projektuje działania zmierzające do zmniejszenia zjawiska
12. Zróżnicowanie wa- runków osiedlania się człowieka na Ziemi	– wyjaśnia pojęcia: ekumena, subekumena, anekumena, bariera osadnicza – wymienia i charakteryzuje warunki przyrodnicze i społeczno-	– podaje przykłady warunków pozytyw- nie i negatywnie wpływających na osiedlanie się człowieka	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wa- runków osiedlania się człowieka na Ziemi – formułuje prawidłowości, które wyja- śniają wpływ różnych czynników na	– ocenia warunki przyrodnicze i społeczno- -ekonomiczne osiedlania się ludności w wybranych regionach świata

13. Cechy rozmieszczenia ludności na świecie	– wyjaśnia pojęcie wskaźnik gęstości zaludnienia – podaje cechy rozmieszczenia ludności na Ziemi	– wskazuje na mapie obszary koncentracji ludności – wskazuje na mapie obszary słabego zaludnienia	– omawia na przykładach znaczenie głównych czynników wpływających na gęstość zaludnienia – przedstawia konsekwencje nadmiernej koncentracji ludności – oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia wybranych obszarów	– ocenia wartość informacyjną wskaźnika gęstości zaludnienia oraz map i danych statystycznych prezentujących gęstość zaludnienia na świecie – identyfikuje i wyjaśnia problemy społeczne, gospodarcze i ekologiczne wynikające z wysokiej gęstości zaludnienia

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczaj	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
14. Zróżnicowanie struktury zatrudnienia ludności na świecie. Problem bezrobocia	– wyjaśnia pojęcia: wskaźnik aktywności zawodowej, współczynnik bezrobocia – podaje główne cechy struktury zatrudnienia ludności na świecie – charakteryzuje zmiany i	– wskazuje tendencje zmian w strukturze zaludnienia ludności – opisuje nowy międzynarodowy podział pracy (kraje o wysokich i niskich kosztach pracy)	– formułuje prawidłowości określające zróżnicowanie struktury zatrudnienia w wybranych krajach na świecie w zależności od poziomu rozwoju kraju – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania struktury	– na wybranych przykładach ocenia wpływ globalizacji na bezrobocie ludności – ocenia skalę i konsekwencje społeczne zjawiska bezrobocia
15. Etniczna i narodowościowa struktura ludności świata	– wyjaśnia pojęcia: rasa, rasizm, Mulat, Metys, Zambo – charakteryzuje zróżnicowanie narodowościowe ludności na świecie	– wykazuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne społeczeństw – podaje cechy zróżnicowania etnicznego na przykładzie wybranych krajów – wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych i pośrednich ras ludzkich	– na przykładach wybranych krajów omawia wpływ zróżnicowania narodowościowego i etnicznego na funkcjonowanie społeczeństw – na przykładzie wybranych regionów świata przedstawia znaczenie narodowościowego	– prezentuje i ocenia problem rasizmu – ocenia skutki zmian w strukturze narodowościowej i etnicznej w wybranych krajach
16. Przyczyny i konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie	– wyjaśnia pojęcia: język, dialekt, gwara, analfabetyzacja – charakteryzuje zróżnicowanie językowe społeczeństw – wyróżnia i podaje przykłady języków oficjalnych ONZ, języków używanych przez	– podaje przykłady zanikania języków – podaje przykłady upowszechniania się wybranych języków na świecie – prezentuje przykłady języków należących do indoeuropejskiej rodziny językowej	– wyjaśnia przyczyny zanikania i upowszechniania się niektórych języków na świecie – omawia konsekwencje zanikania i upowszechniania się niektórych języków na świecie – wskazuje na mapie przykłady państw, w których używa się alfabetu łacińskiego, greckiego,	– formułuje zależność między stopniem rozwoju gospodarczego a poziomem analfabetyzacji – analizuje i interpretuje mapę przedstawiającą udział analfabetów wśród ludności powyżej 14. roku życia
17. Zróżnicowanie religijne ludności na świecie	– wymienia i charakteryzuje największe religie świata – podaje główne zasady wiary największych religii na świecie	– charakteryzuje zróżnicowanie religijne ludności na świecie, biorąc pod uwagę zasięg występowania, liczbę wyznawców, wiek religii – wskazuje na mapie rozmieszczenie największych religii świata – charakteryzuje cechy religii monoteistycznych i politeistycznych	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania religijnego ludności na świecie – wyjaśnia zmiany liczby wyznawców różnych religii w Europie – prezentuje różnice i podobieństwa między	– ocenia wpływ religii na życie i gospodarkę człowieka – określa wpływ poziomu wiedzy o danej religii na stosunek do ich wyznawców oraz poziom tolerancji religijnej

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
18. Wpływ cech kulturowych społeczeństwa na życie społeczne i gospodarcze	– wyjaśnia pojęcia: kultura, krąg kulturo- wy, macdonaldyzacja, amerykanizacja, system kastowy – wymienia podstawowe kręgi kulturo- we współczesnego świata	– analizuje rozmieszczenie głównych kręgów kulturowych na świecie – charakteryzuje podstawowe cechy kultury islamu, anglo-amerykańskiej i europejskiej	– wykazuje na przykładach różnicowa- nie kulturowe ludności – omawia wpływ cech kulturowych na życie społeczne i gospodarcze – uzasadnia równorzędność kultur	– uzasadnia tezę, iż warunkiem koniecz- nym oceny innych kultur jest ich poznanie, postawa dialogu, akceptacji, tolerancji i otwartości – ocenia rolę różnicowania kulturowe- go w procesie przemian cywilizacyj- nych współczesnego świata
III. Współczesne procesy urbanizacyjne				
19. Zróżnicowanie procesów urbanizacyj- nych na świecie	– wyróżnia rodzaje urbanizacji – wymienia fazy urbanizacji	– wymienia przyczyny zróżnicowania procesów urbanizacyjnych na świecie – podaje cechy różniące procesy urbanizacyjne na świecie	– porównuje fazy urbanizacji – wyjaśnia zróżnicowanie przebiegu procesów urbanizacyjnych w różnych regionach świata – wskazuje na mapie państwa o najwyż- szym i najniższym	– ocenia skutki różnego przebiegu pro- cesów urbanizacyjnych – analizuje przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji, wyjaśnia zaob- serwowane dysproporcje
20. Zmiany w struktu- rze funkcjonalno- -przestrzennej miast na świecie	– wyjaśnia pojęcia: funkcje miast, sieć osadnicza, funkcje miastotwórcze – podaje przykłady miast o różnych funk- cjach	– określa strukturę funkcjonalną różnych miast – charakteryzuje funkcje wybranych miast, rozróżnia funkcje miastotwór- cze, endogeniczne i egzogeniczne – podaje przyczyny zmiany struktury funkcjonalno-przestrzennej miast	– wykazuje zmiany funkcji terenów miej- skich wraz z ich rozwojem i poziomem rozwoju kraju – wskazuje na mapie przykłady miast, które uformowały się dzięki konkretnym funkcjom miastotwórczym	– ocenia zmiany struktury funkcjonalno- -przestrzennej miast – formułuje zależność między rozwojem cywilizacyjnym a wzrostem znaczenia miast – dokonuje waloryzacji zmian struktury przestrzenno-funkcjonalnej różnych miast wraz z rozwojem
21. Rozwój najwięk- szych miast świata	– wymienia i charakteryzuje różne typy miast i zespołów miejskich	– lokalizuje na mapie największe miasta świata – opisuje rozwój ludnościowy i prze- strzenny największych miast świata	– rozróżnia typy miast i zespołów miejskich na podstawie różnych źródeł – na podstawie materiałów kartograficznych przyporządkowuje wybrane miasta do określonego typu – rozpoznaje na schematach, mapach, rysunkach typy	– wyjaśnia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego, wynikające z rozwoju miast – charakteryzuje uwarunkowania historyczne i kulturowe rozwoju miast na różnych kontynentach

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
22. Zróżnicowanie fizjonomiczne miast świata	– przedstawia cechy fizjonomiczne miast typowych dla różnych regionów świata	– charakteryzuje na przykładach zmiany w fizjonomii wybranych miast świata – charakteryzuje typy fizjonomiczne miast europejskich, amerykańskich, australijskich, arabskich, wschodnio-azjatyckich	– na podstawie ilustracji, opisu, map satelitarnych porównuje miasta pod względem cech fizjonomicznych – porównuje układy przestrzenne miast europejskich, amerykańskich, australijskich,	– ocenia zmiany struktury przestrzennej miast wraz z rozwojem gospodarczym państw – ocenia przemiany fizjonomiczne miast na świecie oraz miast(a) w regionie, w którym mieszka
23. Zróżnicowanie poziomu życia ludności miejskiej	– wymienia podstawowe wskaźniki (kryteria oceny) poziomu życia ludności miejskiej	– podaje przykłady zróżnicowania poziomu życia w wybranych miastach na świecie	– na przykładzie wybranych miast omawia zróżnicowanie poziomu życia ich mieszkańców (slumsy, dzielnice nędzy) w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – na przykładzie wybranych miast wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu i kosztów życia – porównuje rozmieszczenie w miastach grup społecznych	– ocenia skutki zróżnicowania poziomu życia w miastach różnych typów i wielkości – ocenia warunki życia w miastach – podaje przykłady działań zmierzających do poprawy standardu życia w miastach
IV. Działalność gospodarcza człowieka				
24. Czynniki przyrodnicze rozwoju rolnictwa	– wymienia czynniki przyrodnicze rozwoju rolnictwa – charakteryzuje warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa w wybranych regionach świata	– charakteryzuje zróżnicowanie struktury użytkowania ziemi na świecie – opisuje najważniejsze funkcje rolnictwa	– wykazuje zróżnicowanie warunków przyrodniczych rozwoju rolnictwa na świecie – wykazuje związki pomiędzy warunkami przyrodniczymi a użytkowaniem ziemi, kosztami i poziomem produkcji rolnej – wskazuje na mapie obszary o najkorzystniejszych warunkach	– analizuje i ocenia wpływ elementów środowiska przyrodniczego na rozwój rolnictwa dowolnego regionu – wyjaśnia spadek udziału rolnictwa w tworzeniu PKB wraz z rozwojem gospodarczym państw
25. Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju rolnictwa na świecie	– wyjaśnia pojęcia: kultura rolna, ustrój rolny, interwencjonizm państwowy – wymienia czynniki społeczno-ekonomiczne rozwoju rolnictwa	– charakteryzuje czynniki społeczno-ekonomiczne rozwoju rolnictwa w wybranych regionach świata – charakteryzuje i wskazuje na mapie obszary o najkorzystniejszych warunkach dla rozwoju rolnictwa na świecie	– przedstawia związki pomiędzy warunkami społeczno-ekonomicznymi a rozwojem rolnictwa w wybranych regionach świata – prezentuje wpływ uwarunkowań po-	– ocenia działania człowieka zmierzające do modyfikacji warunków przyrodniczych dla potrzeb rolnictwa w kontekście podnoszenia efektywności rolnictwa – ocenia typy własności gospodarstw ma znaczenie dla

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
		- omawia zróżnicowanie cech społeczno-ekonomicznych rozwoju rolnictwa na świecie - wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie struktury użytkowania ziemi na poszczególnych kontynentach	- dokonyuje analizy mapy przedstawiającej strukturę agrarną (wielkość i własność gospodarstw rolnych) na świecie - na podstawie danych statystycznych i wykresów wyjaśnia zróżnicowanie zasobów pracy (poziom zatrudnienia w rolnictwie) na świecie - identyfikuje formy użytkowania ziemi, na podstawie danych statystycznych	- ocenia wpływ interwencjonizmu państwowego na rozwój rolnictwa (m.in. utrzymanie stabilności cen płodów rolnych i ograniczenie nadwyżek żywności oraz ochrona interesów rodzimych rolników) - udowadnia twierdzenie, że wraz z rozwojem gospodarczym następuje coraz większe uniezależnienie rolnictwa kraju od środowiska przyrodniczego, a wyższy poziom kultury rolnej powoduje podnoszenie efektywności produkcji
26. Czynniki warunkujące rodzaj produkcji roślinnej	- wyjaśnia pojęcia: rośliny alimentacyjne, przemysłowe, pastewne, pseudo-alimentacyjne (w tym użytki), rośliny genetycznie modyfikowane (transgeniczne) - wskazuje czynniki warunkujące rozmieszczenie produkcji roślinnej na świecie	- charakteryzuje strukturę i poziom produkcji roślinnej w różnych regionach świata - wskazuje główne rejony upraw modyfikowanych genetycznie - charakteryzuje przyrodnicze i pozapryrodnicze warunki rozmieszczenia upraw zbóż, roślin okopowych, cukrodajnych, oleistych, włóknodajnych, używek - wskazuje na mapie główne obszary upraw zbóż, roślin okopowych, cukrodajnych, oleistych, włóknodajnych, używek	- wyjaśnia rozmieszczenie produkcji roślinnej na świecie - wyjaśnia czynniki kształtujące strukturę i poziom produkcji roślinnej w różnych regionach świata - wskazuje korzyści i zagrożenia oraz ocenia skutki rozwoju upraw modyfikowanych genetycznie - analizuje dane statystyczne dotyczące zbiorów i plonów roślin uprawnych - odczytuje z zestawień statystycznych głównych	wyjaśnia przyczyny i ocenia skutki upowszechniania się upraw roślin genetycznie modyfikowanych, wskazuje na mapie obszary ich upraw, przedstawia argumenty za i przeciw żywności genetycznie modyfikowanej (pochodzącej z roślin transgenicznych)
V. Działalność gospodarcza człowieka				
27. Uwarunkowania rozmieszczenia hodowli	- wyjaśnia pojęcia: chów, hodowla - wymienia czynniki warunkujące rozmieszczenie hodowli na świecie	- wymienia główne zwierzęta hodowlane i wskazuje na mapie ich rozmieszczenie - opisuje czynniki wpływające na rozmieszczenie bydła, trzody chlewnej i owiec	- wyjaśnia wpływ dużej koncentracji ludności na rozwój chowu trzody chlewnej - omawia strukturę i poziom produkcji zwierzęcej w różnych regionach świata	- charakteryzuje czynniki kształtujące strukturę i wielkość produkcji zwierzęcej w różnych regionach świata - wykazuje zależność między rozmieszczeniem zwierząt hodowlanych a religią (nakazami i

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– analizuje przyczyny spadku pogłowia bydła w Europie oraz zwiększającej się koncentracji owiec w krajach muzułmańskich i formułuje wnioski
28. Typy rolnictwa na świecie	– wyjaśnia pojęcia: rolnictwo samozaopatrzeniowe, monokultura, rolnictwo plantacyjne – podaje cechy rolnictwa w wybranych regionach świata	– charakteryzuje typy rolnictwa na świecie – wskazuje na mapie przykłady państw z rolnictwem intensywnym i ekstensywnym – wykazuje związki pomiędzy cechami produkcji rolnej a typem rolnictwa	– porównuje cechy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego – analizuje prawidłowości rozmieszczenia poszczególnych typów rolnictwa – wyjaśnia różnice między rolnictwem towarowym a samozaopatrzeniowym i podaje przykłady	– przyporządkowuje rolnictwo w danym regionie świata do odpowiedniego typu – na podstawie wybranych wskaźników statystycznych rozpoznaje typ rolnictwa – ocenia wpływ rolnictwa intensywnego i ekstensywnego na środowisko geograficzne wybranych regionów – omawia przyczyny pustoszczenia
29. Możliwości rozwoju wykorzystania zasobów oceanów i mórz	– wskazuje największe łowiska na świecie – wymienia sposoby i podaje przykłady wykorzystania zasobów oceanów i mórz	– wskazuje na mapie obszary intensywnego rybołówstwa morskiego – wymienia i charakteryzuje czynniki warunkujące rozmieszczenie łowisk w morzach i oceanach	– wyjaśnia znaczenie dostępu do morza dla gospodarki państw – korzystając z danych statystycznych i wykresów, opisuje strukturę połowów według gatunków – wymienia kraje o największych połowach morskich oraz słodkowodnych i lokalizuje je na mapie	– wyjaśnia spadek połowów ryb w zachodnich wybrzeży Ameryki Południowej i wzrost w krajach Azji Południowo-Wschodniej – formułuje i wyjaśnia zależność między stopniem rozwoju gospodarczego a rozwojem rybołówstwa dalekomorskiego – prezentuje główne zalecenia Konwencji Prawa Morza – ocenia skutki wzrostu wykorzystania zasobów morskich
30. Przyczyny zróżnicowania poziomu i struktury żywienia ludności na świecie	– wyjaśnia pojęcia: głód jawny, głód utajony, zielona rewolucja, niedożywienie – wymienia przyczyny zróżnicowania poziomu i struktury żywienia ludności na świecie	– opisuje przyczyny zróżnicowania poziomu i struktury żywienia ludności na świecie – wskazuje na mapie obszary występowania głodu na świecie – wyjaśnia przyczyny głodu i niedożywienia ludności świata – wymienia konsekwencje zróżnicowania poziomu i struktury żywienia ludności na świecie	– wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia produkcji żywności na świecie – wyjaśnia różnice między głodem jawnym a utajonym – wymienia organizacje światowym zasięgu, które zajmują się diagnozowaniem i rozwiązywaniem problemów	– formułuje zależność między poziomem rozwoju gospodarczego a występowaniem zjawiska głodu i niedożywienia – charakteryzuje zróżnicowanie poziomu żywienia ludności na świecie na podstawie podziału norm żywieniowych FAO i WHO – proponuje sposoby walki z głodem oraz ocenia ich

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– charakteryzuje założenia „zielonej rewolucji” i ocenia jej skutki – proponuje sposoby zwiększenia produkcji żywności w regionach głodu oraz jej racjonalnej dystrybucji na świecie
31. Konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie	– opisuje czynniki rozwoju leśnictwa – określa tendencje zmian w zalesieniu kontynentów	– wskazuje na mapie i wyjaśnia zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie – charakteryzuje zróżnicowanie sposobów gospodarowania zasobami leśnymi na świecie – ocenia racjonalność gospodarowania zasobami leśnymi na świecie	– prezentuje ekologiczne i przyrodnicze funkcje lasów, ocenia rolę lasów w życiu i gospodarce człowieka – charakteryzuje przyczyny zróżnicowania wskaźnika lesistości na świecie – opisuje przyczyny wylesiania (deforestacji) oraz wskazuje obszary o największej intensywności tego zjawiska – ocenia globalne i regionalne skutki nadmiernego	– porównuje gospodarkę leśną obszaru Europy i Ameryki Północnej oraz Azji Południowo-Wschodniej, Afryki i Ameryki Południowej i formułuje wnioski – na podstawie analizy danych statystycznych identyfikuje głównych producentów drewna i papieru na świecie, podaje przyczyny zaobserwowanych różnic – uzasadnia konieczność racjonalnego (zgodnego z założeniami rozwoju)
32. Przyczyny i skutki wzrostu produkcji energii	– wyjaśnia pojęcia: sprawność energetyczna, energetyka konwencjonalna, energetyka alternatywna – określa rolę energii w życiu gospodarczym	– analizuje i charakteryzuje zmiany w wielkości produkcji energii na świecie i w wybranych krajach	– wyjaśnia przyczyny wzrostu produkcji energii na świecie – na podstawie danych statystycznych zapisanych w różnej postaci (np. tabel, wykresów) wymienia głównych producentów energii	– wskazuje i ocenia konsekwencje wzrostu produkcji energii w skali globalnej i w wybranych regionach – uzasadnia lokalizację produkcji energii elektrycznej w miejscach dużego jej zużycia
33. Zmiany w wielkości i strukturze zużycia źródeł energii	– wyjaśnia pojęcia: energetyka, źródła energii pierwotnej, źródła odnawialne i nieodnawialne, bilans energetyczny – wymienia rodzaje źródeł energii	– klasyfikuje źródła energii pierwotnej, uwzględniając podział na źródła nieodnawialne i odnawialne – analizuje zmiany w strukturze zużycia źródeł energii – wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze zużycia źródeł energii w wybranych krajach	– przedstawia zmiany w bilansie energetycznym świata na przestrzeni lat – analizuje przyczyny spadku wykorzystania węgla i wzrostu znaczenia ropy naftowej, gazu ziemnego oraz źródeł odnawialnych – charakteryzuje udział poszczególnych źródeł energii pierwotnej w ogólnej produkcji	– analizuje mapy lub zestawienia statystyczne dotyczące wielkości produkcji energii elektrycznej na 1 mieszkańca w kWh i formułuje wnioski – wyjaśnia zależność zużycia energii elektrycznej na jednego mieszkańca od rozwoju społeczno-gospodarczego regionu

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
			– określa przyczyny zmian globalnej produkcji energii elektrycznej od lat 70. XX w.	charakteryzuje tendencje zmian w strukturze produkcji energii elektrycznej według typów elektrowni – ocenia sprawność energetyczną poszczególnych typów elektrowni, wymienia oraz charakteryzuje ich zalety i wady
34. Energetyka alternatywna	– wymienia rodzaje alternatywnych źródeł energii	– charakteryzuje i podaje zalety i wady alternatywnych źródeł energii – uzasadnia konieczność pozyskiwania nowych źródeł energii	– wymienia wady i zalety wykorzystania alternatywnych źródeł energii – wskazuje na mapie państwa wykorzystujące do produkcji energii elektrycznej źródła odnawialne – wyjaśnia przyczyny	– wymienia alternatywne (niepochodzące ze spalania paliw kopalnych lub rozszczepiania jąder atomowych) źródła energii, wyjaśnia ich znaczenie dla współczesnej gospodarki – ocenia perspektywy rozwoju wykorzystania nowych źródeł
35. Czynniki kształtujące ce rozmieszczenie i rozwój wybranych gałęzi przemysłu	– wyjaśnia pojęcia: przemysł, czynniki lokalizacji przemysłu, lokalizacja przymusowa, związana, swobodna – wymienia podstawowe gałęzie przemysłu	– prezentuje branżowy podział przemysłu – charakteryzuje rozmieszczenie wybranych gałęzi przemysłu	– wyjaśnia przyczyny rozwoju wybranych gałęzi przemysłu – charakteryzuje funkcje przemysłu – wymienia i definiuje podstawowe czynniki lokalizacji przemysłu	– dobiera czynniki lokalizacji przemysłu do wybranych gałęzi przemysłu i uzasadnia swój wybór – wyjaśnia różnice między lokalizacją przymusową, związaną i swobodną – proponuje i uzasadnia lokalizację
36. Zróżnicowanie produkcji przemysłowej na świecie	– podaje wielkość i strukturę produkcji przemysłowej w wybranych krajach	– porównuje wielkość i strukturę produkcji przemysłowej w regionach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości i struktury produkcji przemysłowej w wybranych krajach	– ocenia zmiany w strukturze produkcji przemysłowej na świecie i w miejscu zamieszkania – charakteryzuje przeobrażenia strukturalne przemysłu, dokonujące się wraz z rozwojem gospodarczym – porównuje i wyjaśnia geograficzne zróżnicowanie zmian w przemyśle krajów o różnym stopniu rozwoju gospodarczego	– wyjaśnia spadek zapotrzebowania na stal w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo i wzrost znaczenia hutnictwa metali w państwach nowo uprzemysłowionych – charakteryzuje zmiany w rozmieszczeniu przemysłu środków transportu – wyjaśnia duże znaczenie Japonii w wytwarzaniu statków i samochodów oraz produktów przemysłu elektronicznego – porównuje strukturę gałęziową państw wysoko

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
37. Nowoczesne gałęzie przemysłu i ich wpływ na rozwój gospodarczy czy i jakość życia człowieka	– charakteryzuje nowoczesne gałęzie przemysłu – podaje przykłady wpływu nowoczesnych gałęzi przemysłu na rozwój gospodarczy i	– ocenia wpływ nowoczesnych gałęzi przemysłu na rozwój gospodarczy – wyjaśnia związek pomiędzy rozwojem nowoczesnych gałęzi przemysłu a jakością życia człowieka	– wymienia największe korporacje high-tech na świecie – opisuje czynniki lokalizacji przemysłu wysokiej techniki	- na podstawie informacji statystycznych, opisów, map i wiedzy z mediów proponuje nowe miejsce lokalizacji technopoli na świecie oraz uzasadnia wybór – formułuje zależność wzrostu znaczenia przemysłu wysokiej
38. Zróżnicowanie zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego	– wymienia rodzaje usług materialnych i niematerialnych – wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju usług	– prezentuje podział usług według różnych kryteriów – przedstawia zróżnicowanie zakresu i poziomu usług w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – omawia przyczyny dynamicznego rozwoju usług w KWR	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu usług na przykładzie wybranych państw – wskazuje na mapie regiony, państwa, obszary o najmniejszym i największym udziale usług w gospodarce, wyjaśnia dysproporcje – przedstawia związek pomiędzy	- formułuje i uzasadnia zależność między rozwojem gospodarczym a wzrostem zatrudnienia w usługach – analizuje dane dotyczące przestrzennego zróżnicowania udziału usług w tworzeniu PKB – przedstawia dominujące rodzaje usług w poszczególnych etapach ich rozwoju – wyjaśnia rolę usług w tworzeniu PKB jako miernika poziomu
39. Rozwój usług turystycznych na świecie	– wyjaśnia pojęcia: turystyka, turystyka kwalifikowana, saldo gospodarki turystycznej – wymienia główne rodzaje usług turystycznych na świecie	– przedstawia zróżnicowanie poziomu usług turystycznych na świecie – podaje przyczyny rozwoju usług turystycznych na świecie – omawia znaczenie rozwoju usług turystycznych w gospodarce wybranych krajów	– wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia turystyki światowej, analizuje i prezentuje czynniki wpływające na rozwój turystyki – wymienia i opisuje rodzaje turystyki ze względu na motywy wyjazdów – wymienia i wskazuje na mapie państwa o największych wpływach z turystyki światowej oraz kraje o największych wydatkach na wyjazdy zagraniczne	- analizuje dane statystyczne dotyczące salda gospodarki turystycznej wybranych krajów, wyjaśnia zaobserwowane różnice (np. ujemne saldo w Niemczech i Wielkiej Brytanii, dodatnie we Francji i Hiszpanii) – charakteryzuje wpływ turystyki na organizację przestrzeni oraz zmianę w zagospodarowaniu przestrzennym obszarów atrakcyjnych dla turystów – ocenia wpływ ruchu turystycznego na stan środowiska przyrodniczego,

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
40, 41. Uwarunkowanie rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych regionach świata	– przedstawia rolę transportu w gospodarce – wymienia czynniki wpływające na rozwój różnych rodzajów transportu w wybranych regionach świata	– opisuje zróżnicowanie struktury transportu w wybranych regionach świata oraz wskazuje zachodzące w niej zmiany – prezentuje wady i zalety różnych środków transportu	– korzystając z map wyjaśnia wpływ elementów środowiska przyrodniczego i czynników społeczno-ekonomicznych na kształt sieci transportowej poszczególnych kontynentów – opisuje wpływ środowiska przyrodniczego na rozwój wybranych rodzajów transportu – charakteryzuje wpływ czynników społeczno-ekonomicznych na rozwój środków transportu	– porównuje rozwój usług transportowych w różnych regionach świata – na podstawie danych statystycznych ocenia zróżnicowanie rozwoju transportu w wybranych państwach świata, analizuje mapę zróżnicowania rozwoju transportu na świecie – korzystając z różnych źródeł informacji porównuje gęstość sieci transportowej w wybranych wysoko i słabo
42. Nowoczesne systemy i środki łączności	– opisuje nowe systemy i środki łączności – podaje zalety i wady korzystania z internetu	– analizuje i porównuje rozwój łączności w wybranych krajach – omawia znaczenie nowoczesnych systemów oraz środków łączności w życiu społecznym i gospodarce	– analizuje mapę zróżnicowania dostępu do internetu na świecie i wyjaśnia przyczyny zaobserwowanych dysproporcji – charakteryzuje wady i zalety korzystania z internetu – wyjaśnia znaczenie poczty, radia, telewizji i prasy w procesach globalizacji – ocenia poziom rozwoju systemu łączności w miejscu zamieszkania	– ocenia wpływ zmian społeczno-gospodarczych współczesnego świata na tempo rozwoju nowoczesnych środków łączności – na podstawie zestawień statystycznych porównuje liczbę abonentów telefonii (stacjonarnej i komórkowej) w państwach wysoko i słabo rozwiniętych, wyjaśnia zaobserwowane różnice – uzasadnia twierdzenie, że informacja stanowi najcenniejszy towar współczesnego świata
43. Wpływ rozwoju usług materialnych i niematerialnych na jakość życia człowieka. Usługi w miejscu zamieszkania ucznia	– wymienia i charakteryzuje główne rodzaje usług w miejscu zamieszkania – podaje przyczyny rozwoju głównych rodzajów usług	– przedstawia wpływ rozwoju usług materialnych i niematerialnych na jakość życia człowieka – ocenia stopień rozwoju usług w miejscu zamieszkania	– charakteryzuje wpływ usług na aktywizację i integrację gospodarczą regionów – wyjaśnia wpływ rozwoju usług na rozwój społeczno-gospodarczy i jakość życia – opracowuje ankietę w swojej miejscowości na temat usług	– ocenia perspektywy rozwoju usług na świecie i w miejscu zamieszkania – wyjaśnia wzrost znaczenia usług dla producenta oraz w ogólnym zatrudnieniu w danym kraju – przeprowadza badania terenowe w swojej miejscowości na temat usług i dokonuje analizy jakościowej i ilościowej ich wyników

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
44. Geograficzne kierunki handlu międzynarodowego	– analizuje i przedstawia główne kierunki wymiany międzynarodowej – ukazuje zmiany kierunków handlu międzynarodowego	– wyjaśnia przyczyny zmian kierunków handlu międzynarodowego – przedstawia wpływ międzynarodowej wymiany handlowej na rozwój społeczno-gospodarczy państw	– wyjaśnia wpływ społecznych, gospodarczych i politycznych czynników na rozwój, wielkość i kierunki handlu międzynarodowego państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego – wymienia grupy towarów, które obecnie stanowią przedmiot wymiany towarowej	– wyjaśnia zmiany geograficznych kierunków handlu międzynarodowego na początku XXI w. – ocenia prawdziwość stwierdzenia, że geograficzne kierunki handlu międzynarodowego są odzwierciedleniem zróżnicowania rozwoju gospodarczego świata

45. Zróznicowanie struktury eksportu i importu w wybranych państwach świata	– wyjaśnia pojęcie bilansu handlowego – wymienia składniki obrotu międzynarodowego	– analizuje i charakteryzuje strukturę towarową handlu wybranych państw – wyjaśnia zmiany struktury towarowej handlu międzynarodowego – przedstawia konsekwencje odmiennej struktury eksportu i importu w KWR i KSR	na podstawie danych statystycznych (tabel, wykresów) wymienia największych importerów i eksporterów na świecie – wskazuje na mapie przykłady państw o ujemnym i dodatnim bilansie handlowym – ocenia znaczenie wartości bilansu handlowego dla rozwoju gospodarczego regionu	– formułuje prawidłowości ukazujące związki między poziomem rozwoju gospodarczego a strukturą towarową eksportu i importu – wyjaśnia zmiany w wielkości eksportu i importu światowego w ciągu ostatnich 25 lat – ukazuje rolę globalizacji gospodarczej we wzroście znaczenia handlu międzynarodowego – wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia urządzeń i maszyn opartych na wysokich technologiach w międzynarodowym obrocie handlowym – analizuje zestawienia statystyczne dotyczące struktury importu i eksportu wybranych państw świata według grup towarów – wyjaśnia wzrost znaczenia transferu kapitału w obrocie międzynarodowym
VI. Problemy polityczne współczesnego świata				
46. Procesy integracyjne na świecie	– wskazuje przejawy integracji w wymiarze krajowym, regionalnym i lokalnym – podaje przykłady międzynarodowych	– charakteryzuje różne aspekty procesów integracji i dezintegracji w Europie i na świecie – lokalizuje członków poszczególnych organizacji międzynarodowych na mapie	– wyjaśnia płaszczyzny integracji państw oraz charakteryzuje działania integracyjne – wskazuje na mapie i krótko opisuje wybrane organizacje o charakterze zrzeszeń	– wyjaśnia polityczne i gospodarcze aspekty procesu integracji Europy – porównuje przebieg procesów integracyjnych i dezintegracyjnych w różnych regionach świata

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
		– wskazuje na mapie państwa należące do Unii Europejskiej „starej” i „nowej”	– charakteryzuje cele, zadania, etapy i płaszczyzny integracji Unii Europejskiej – identyfikuje i wyjaśnia problemy rozwoju procesów integracji w Europie i na świecie	– wykazuje wpływ procesu globalizacji (stale powiększających się zależności gospodarczych, politycznych i kulturowych) na działania integracyjne – na podstawie danych statystycznych, wykresów, informacji z mediów dokonuje analizy sytuacji społeczno-gospo-
47. Skutki procesów integracyjnych	wskazuje na przykładach skutki procesów integracyjnych na świecie – przedstawia przyczyny i przykłady izolacji państw na świecie	– podaje przykłady izolacji oraz integracji i dezintegracji państw na świecie, a następnie wskazuje je na mapie – dokonuje oceny aktualnych procesów integracyjnych	– charakteryzuje przyczyny i ocenia skutki zjawiska izolacji państw – opisuje korzyści z integracji europejskiej – ocenia znaczenie Unii Europejskiej w rozwiązywaniu problemów społecznych, gospodarczych, ekologicznych i	– ocenia szanse i zagrożenia wynikające z rozszerzenia zasięgu Unii Europejskiej – identyfikuje i ocenia korzyści wynikające z integracji gospodarczej i polityczno-wojskowej na świecie – ocenia wpływ organizacji integracyjnych na rozwiązanie problemów globalnych,

48, 49. Przejawy procesów globalizacji. Pozytywne i negatywne skutki procesów globalizacji na świecie	- wyjaśnia pojęcia: globalizacja, organizacje ponadnarodowe - podaje przykłady przejawów globalizacji	- charakteryzuje przejawy procesów globalizacji - wymienia oraz charakteryzuje pozytywne i negatywne skutki procesów globalizacji na świecie - podaje przykłady skutków globalizacji dla krajów o różnym poziomie rozwoju	- ocenia skutki globalizacji dla krajów o różnym poziomie rozwoju - uzasadnia wpływ procesów globalizacji na życie i gospodarkę poszczególnych krajów - wyjaśnia rolę środków masowego przekazu w procesach globalizacyjnych współczesnego świata - ocenia wpływ globalizacji kulturowej (np. wzrost znaczenia języka angielskiego, swobodny przepływ informacji, nowy kształt rynku pracy, zmianę zachowań konsumpcyjnych, ujednoczenie wzorców kultury i rozrywki itp.) na środowisko społeczne państw świata - identyfikuje pozytywne i negatywne skutki procesów	- ocenia znaczenie procesów globalizacji w przemianach społecznych i gospodarczych wybranych regionów na świecie - wyjaśnia rolę globalizacji w tworzeniu wielkich międzynarodowych organizacji, przedsiębiorstw i korporacji oraz ich wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą regionów - opisuje wpływ globalizacji na rozwiązanie problemów społecznych w skali globalnej i lokalnej (np. zagrożenia równowagi ekologicznej, głodu, ubóstwa, braku poszanowania swobód obywatelskich) - wyjaśnia wpływ globalizacji na proces tworzenia się nowego podziału społecznego

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszcz	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
				– dokonuje waloryzacji procesów globalizacyjnych, ocenia skutki globalizacji dla życia ludzi – uzasadnia tezę, że globalizacja sprzyja koncentracji produkcji, bogactwa i władzy
50. Czynniki stabilizujące i destabilizujące sytuację polityczną na świecie	– wymienia czynniki stabilizujące i destabilizujące sytuację polityczną na świecie	– charakteryzuje czynniki stabilizujące i destabilizujące sytuację polityczną na świecie	– wykazuje i wyjaśnia zmiany czynników stabilizujących i destabilizujących sytuację polityczną w różnych regionach świata	– ocenia skutki działania czynników destabilizujących i stabilizujących na funkcjonowanie państw – charakteryzuje i ocenia działania organizacji międzynarodowych na rzecz stabilizacji sytuacji politycznej
51. Główne obszary współczesnych konfliktów zbrojnych	– wyjaśnia pojęcie: terroryzm – wskazuje obszary współczesnych konfliktów i napięć na świecie	– wyjaśnia przyczyny i przebieg oraz skutki konfliktów zbrojnych w wybranych regionach współczesnego świata	– charakteryzuje przyczyny oraz skutki konfliktów zbrojnych i napięć w Europie, Azji, Afryce – wyjaśnia przyczyny i opisuje formy współczesnego terroryzmu – wymienia strony konfliktów, lokalizuje na mapie politycznej obszary objęte	– wyjaśnia powody częstych wojen domowych w Afryce – ocenia skuteczność i zasadność interwencji międzynarodowej w Iraku i Afganistanie – ocenia skutki działań terrorystycznych na świecie – uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej w zwalczaniu terroryzmu

Dział	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny		
	dopuszczający	dostateczny	dobry
	Uczeń:		
I. Położenie i środowisko geograficzne Polski			
Położenie i środowisko geograficzne Polski - geologia	- określa współrzędne geograficzne skrajnie położonych punktów - zna i rozumie pojęcia: terytorium, obszar lądowy, morskie wody wewnętrzne - wymienia i opisuje najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski w nawiązaniu do budowy geologicznej Europy - wymienia cechy budowy geologicznej Polski - wymienia jednostki tektoniczne Polski - opisuje położenie Polski na tle głównych jednostek tektonicznych Europy - wskazuje na mapie surowce mineralne występujące na platformie wschodnioeuropejskiej, zachodnioeuropejskiej i w obrębie alpejskich struktur fałdowych - opisuje przebieg zlodowaceń czwartorzędowych w Polsce na tle zlodowaceń Europy - wymienia formy powstałe w wyniku działalności lądolodów i lodowców górskich	- podaje cechy położenia fizyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski - wyjaśnia przyrodnicze i pozapryrodnicze konsekwencje położenia Polski - omawia etapy rozwoju geologicznego Polski - charakteryzuje proces powstawania gór zrębowych i fałdowych - wyjaśnia sposób powstawania płaszczowin - wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych struktur geologicznych Europy - wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych jednostek tektonicznych Polski - określa zasoby głównych surowców mineralnych w nawiązaniu do wydarzeń geologicznych w poszczególnych erach - wyjaśnia proces powstawania surowców mineralnych na obszarze Polski - wskazuje na mapie zasięgi poszczególnych zlodowaceń plejstoceniowych - przedstawia wpływ lodowców na rzeźbę gór - opisuje cechy rzeźby staro- i młodoglacjalnej	- opisuje zmiany terytorialne Polski w ujęciu historycznym - oblicza rozciągłość południkową i równoleżniczą Polski - wyjaśnia wpływ ruchów górotwórczych na ukształtowanie powierzchni kraju - charakteryzuje poszczególne jednostki tektoniczne Polski - ocenia znaczenie surowców mineralnych dla gospodarki i rozwoju kraju - lokalizuje na mapie obszary o krajobrazie staro- i młodoglacjalnym - wymienia oraz charakteryzuje formy powstałe w wyniku działalności erozyjnej i akumulacyjnej lodowców górskich i lądolodów - wyjaśnia wpływ zlodowaceń na jeziorność Polski - wyjaśnia genezę pokrywy lessowych w Polsce

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
	– wymienia cechy ukształtowania powierzchni Polski – wskazuje na mapie najwyżej i najniżej położone punkty w Polsce	– charakteryzuje procesy rzeźbotwórcze, które wpłynęły na zróżnicowanie ukształtowania powierzchni kraju – wskazuje na mapie pasy rzeźby i wyjaśnia, na czym polega jej pasowy układ	– wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ukształtowania powierzchni Polski – omawia wpływ zlodowaceń czwartorzędowych na ukształtowanie powierzchni kraju	– ocenia wpływ działalności człowieka na zmiany rzeźby Polski – rozpoznaje na fotografii typ krajobrazu i charakteryzuje cechy rzeźby występujące w danym krajobrazie
Położenie i środowisko geograficzne Polski - atmosfera	– wyjaśnia pojęcia: czynniki meteorologiczne i czynniki niemeteorologiczne – wymienia czynniki kształtujące klimat Polski – wyjaśnia pojęcie: termiczna pora roku – wymienia i charakteryzuje klimatyczne pory roku – podaje cechy klimatu występujące w wybranych regionach klimatycznych Polski	– wyjaśnia wpływ czynników kształtujących klimat Polski na jego poszczególne elementy – podaje nazwy mas powietrza kształtujących klimat w Polsce oraz wskazuje ich obszary źródłowe – charakteryzuje przestrzenne zróżnicowanie wybranych elementów klimatu Polski – wymienia cechy klimatu Polski świadczące o jego przejściowości między klimatem morskim i kontynentalnym strefy umiarkowanej	– omawia wpływ położenia Polski w Europie na klimat naszego kraju – charakteryzuje masy powietrza kształtujące klimat Polski – porównuje cechy klimatu występujące w poszczególnych regionach klimatycznych Polski i wyjaśnia przyczyny – omawia wpływ czynników kształtujących klimat Polski na rozkład temperatury i opadów – uzasadnia przejściowość jako dominującą cechę klimatu Polski	– na podstawie opisu stanu pogody rozpoznaje masy powietrza napływające nad Polskę – wyjaśnia przyczyny częstych zmian stanów pogody w Polsce – analizuje i interpretuje mapy klimatyczne – dokonuje analizy i interpretuje dane zapisane w postaci tabel i wykresów – rozpoznaje stacje meteorologiczne na podstawie klimatogramów i danych statystycznych – wyjaśnia gospodarcze skutki zróżnicowania okresu wegetacyjnego w Polsce

Położenie i środowisko geograficzne Polski - hydrosfera	- wymienia elementy zasobów wodnych Polski - podaje składniki bilansu wodnego Polski - wymienia główne cechy układów sieci rzecznej - wskazuje na mapie obszary dorzeczy głównych rzek Polski	- określa przyczyny niskich zasobów wodnych Polski - opisuje dorzecza głównych rzek Polski - charakteryzuje ustroje polskich rzek - wyznacza działy wodne między Wisłą, Odrą a rzekami pobrażę	- ocenia zasoby wodne Polski na tle państw Unii Europejskiej - wskazuje na mapie obszary zagrożone deficytem wody - porównuje gęstość sieci rzecznej poszczególnych obszarów Polski - wyjaśnia różnice między gęstością sieci rzecznej obszarów gór, wyżyn i nizin w Polsce	- wykazuje zależności między bilansem wodnym a warunkami klimatycznymi i hydrologicznymi Polski - przedstawia propozycje działań zmierzających do oszczędnego wykorzystania zasobów wodnych naszego kraju - na podstawie mapy, schematów i rysunków rozpoznaje układy sieci rzecznych - wykazuje zależności między rodzajem zasilania a wahaniami i stanami wody w rzekach w ciągu roku

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
	– wyjaśnia pojęcia: jeziorność, typ genetyczny jezior – wymienia typy genetyczne jezior	- lokalizuje na mapie rzeki należące do zlewiska Morza Północnego i Czarnego – omawia rozmieszczenie jezior w Polsce i podaje przyczyny – wymienia i lokalizuje na mapie sztuczne zbiorniki wodne i kanały	– podaje przyczyny powodzi w Polsce i ocenia ich skutki – wyjaśnia asymetrię dorzeczy Wisły i Odry – omawia funkcje sztucznych zbiorników wodnych – wykazuje przyrodnicze i gospodarcze znaczenie jezior	- proponuje działania zapobiegające skutkom powodzi lub zmniejszające skutki powodzi – wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania jeziorności w Polsce – na podstawie opisu lub rysunku poziomicowego i batymetrycznego rozpoznaje typy genetyczne jezior
Morze Bałtyckie	– lokalizuje na mapie Morze Bałtyckie – wymienia i wskazuje na mapie państwa nadbałtyckie – podaje cechy fizyczne i chemiczne wód Bałtyku – wymienia przyczyny zanieczyszczenia Bałtyku	– omawia kolejne etapy rozwoju Morza Bałtyckiego – podaje przykłady działań międzynarodowych na rzecz ochrony wód Bałtyku – wymienia i opisuje genezę poszczególnych rodzajów wybrzeży morskich	– na podstawie mapy, zdjęcia, rysunku lub opisu rozpoznaje rodzaje wybrzeży – omawia gospodarcze znaczenie Morza Bałtyckiego – wskazuje na mapie Morza Bałtyckiego: głębie, ławice oraz różne typy wybrzeży – szkiełkowe, fiordowe, klifowe, wyrównane i mierzejewo-zalewowe – proponuje działania zmierzające do zmniejszenia poziomu zanieczyszczenia wód Bałtyku	– na podstawie schematów, animacji, rysunków, map opisuje fazy formowania się Morza Bałtyckiego – charakteryzuje cechy dna morskiego i linię brzegową Bałtyku – formułuje i wyjaśnia zależności między położeniem Morza Bałtyckiego oraz jego typem a wielkością zasolenia wód powierzchniowych – analizuje mapę
Położenie i środowisko geograficzne Polski - biosfera i jej ochrona	– wymienia typy gleb strefowych, śród-strefowych i astrefowych w Polsce – podaje przykłady obszarów gleb zdegradowanych – wymienia sposoby zapobiegania degradacji gleb	– charakteryzuje rozmieszczenie gleb strefowych, śródstrefowych i astrefowych w kraju – przedstawia zróżnicowanie żyzności gleb – omawia klasyfikację bonitacyjną gleb w Polsce	– opisuje czynniki glebotwórcze decydujące o typie gleb w poszczególnych obszarach Polski – ocenia przydatność rolniczą polskich gleb – charakteryzuje przyrodnicze i antropogeniczne przyczyny degradacji gleb – przedstawia działania prowadzące do zwiększenia przydatności gleb dla rolnictwa	– na podstawie danych statystycznych ocenia wartość użytkową gleb w Polsce – na podstawie opisu lub profilu glebowego rozpoznaje typy genetyczne gleb w Polsce – wykazuje i uzasadnia związki między różnymi typami gleb a rodzajem upraw poszczególnych zbóż, roślin okopowych i pastewnych

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
	– wymienia i scharakteryzuje naturalne zbiorowiska roślinne w Polsce – wymienia piętra roślinne w górach – wyjaśnia pojęcia: endemit, relikw, grąd, łęg, bór – opisuje stan środowiska przyrodniczego w Polsce – lokalizuje na mapie obszary zagrożenia ekologicznego w kraju – wymienia i opisuje formy ochrony przyrody w Polsce – wymienia główne źródła zanieczyszczenia środowiska	– podaje przykłady gatunków charakterystycznych dla poszczególnych zbiorowisk – wymienia i lokalizuje na mapie zasięgi największych kompleksów leśnych w Polsce – charakteryzuje rozmieszczenie obszarów chronionych w Polsce – lokalizuje na mapie różne formy ochrony przyrody w Polsce – przedstawia główne założenia i idee rozwoju zrównoważonego – podaje i charakteryzuje formy współpracy międzynarodowej na rzecz środowiska	– na podstawie diagramów podaje skład gatunkowy lasów – wyjaśnia przyczyny zmniejszania się powierzchni lasów w Polsce – charakteryzuje i ocenia skutki degradacji i dewastacji środowiska – wymienia główne problemy ekologiczne Polski i wyjaśnia ich przyczyny – proponuje działania mogące wpłynąć na poprawę stanu środowiska przyrodniczego w Polsce	– wymienia i wyjaśnia zależności między położeniem geograficznym Polski a granicą występowania drzew iglastych i liściastych – uzasadnia konieczność ochrony gatunkowej roślin – omawia konieczność działań na rzecz restytucji i zachowania naturalnych elementów środowiska przyrodniczego w Polsce – uzasadnia stwierdzenie, że ochrona przyrody stanowi element zrównoważonego rozwoju przyrody, społeczeństw i gospodarki – ocenia znaczenie parków narodowych, rezerwatów przyrody i innych form ochrony przyrody dla zachowania naturalnych elementów środowiska Polski – uzasadnia konieczność współpracy państw w celu ochrony i poprawy jakości środowiska przyrodniczego
II. Procesy demograficzne i osadnicze w Polsce				

Struktura demograficzna ludności Polski	- omawia zmiany liczby ludności po II wojnie światowej - podaje aktualną liczbę ludności Polski	- wymienia okresy występowania wyżów i niżów demograficznych w Polsce	- na podstawie wykresów, tabel i map charakteryzuje zmiany liczby ludności w Polsce od zakończenia II wojny światowej - korzystając z rocznika statystycznego i internetu, porównuje liczbę ludności Polski z innymi państwami europejskimi - odczytuje z powyższych źródeł miejsce Polski w Europie i	- formułuje prawidłowości dotyczące kształtowania się przyrostu naturalnego Polski w okresie powojennym - wyjaśnia różnice w przyroście naturalnym między wsią a miastem - prognozuje tendencje zmian procesów demograficznych w Polsce wraz ze wzrostem społeczno-gospodarczym

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
	- podaje główne cechy struktury wieku i płci ludności Polski - podaje zmiany w wykształceniu ludności w ciągu ostatnich dziesięcioleci - opisuje strukturę zawodową ludności Polski i zachodzące w niej zmiany - podaje średnią gęstość zaludnienia - wskazuje na mapie obszary o naj- mniejszej i największej gęstości zaludnienia - wymienia przyczyny migracji wewnętrznych i podaje ich główne kierunki - podaje główne przyczyny, kierunki i wielkość współczesnych migracji zewnętrznych	- wymienia przyczyny i skutki starzenia się społeczeństwa polskiego - wymienia problemy wynikające z bezrobocia i podaje przykłady ich rozwiązania - potrafi wskazać na mapie województwa o wysokim zatrudnieniu w poszczególnych sektorach - opisuje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce - na wybranych przykładach wyjaśnia przyczyny wewnętrznych migracji ludności - omawia społeczne i gospodarcze skutki migracji Polaków	- na podstawie analizy piramidy wieku i płci ludności Polski wyjaśnia przyczyny zmiany jej kształtu - porównuje strukturę wieku i płci ludności Polski ze strukturą innych państw europejskich i pozaeuropejskich - ocenia zmiany w wykształceniu ludności i wyjaśnia wpływ wykształcenia na rozwój gospodarczy kraju - wyjaśnia przyczyny zmian w struktu- rze zatrudnienia ludności Polski - omawia przyczyny regionalnego zróżnicowania bezrobocia w Polsce - dokonuje analizy mapy gęstości zaludnienia i wyjaśnia przyczyny i skutki zaobserwowanych dysproporcji - ocenia wpływ migracji wewnętrznych na gęstość zaludnienia w różnych częściach Polski - wyjaśnia wpływ salda migracji zewnętrznych na liczbę ludności Polski	- na podstawie piramidy płci i wieku z różnych lat formułuje wnioski o zmianach cech demograficznych i określa etap cyklu demograficznego - prognozuje zmiany struktury wieko- wej ludności Polski do 2030 r. - wskazuje zależności między spadkiem przyrostu naturalnego a starzeniem się społeczeństwa - wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania struktury zawodowej ludności Polski - korzystając z danych statystycznych i internetu, analizuje zmiany stopy bezrobocia od 1989 r. i podaje wnioski - ocenia poziom wykształcenia ludności kraju na tle innych państw Unii Europejskiej - wymienia oraz charakteryzuje związki między gęstością zaludnienia a warunkami przyrodniczymi i zagospodarowaniem kraju - dokonuje analizy okresowych zmian salda migracji wewnętrznych i podaje wnioski - ocenia pozytywne i negatywne skutki współczesnej migracji Polaków do innych krajów

Sieć osadnicza w Polsce	- opisuje rozwój sieci osadniczej w Polsce - wymienia główne cechy systemu osadniczego w Polsce - podaje przykłady miast pełniących określone funkcje - podaje główne cechy urbanizacji Polski - wymienia zmiany zachodzące współcześnie w procesach urbanizacji kraju - podaje główne cechy urbanizacji Polski - wymienia zmiany zachodzące współcześnie w procesach urbanizacji kraju	- wskazuje na mapie obszary o najwyższym i najniższym poziomie urbanizacji - charakteryzuje zmiany zachodzące współcześnie w procesach urbanizacji kraju	- przyporządkowuje zachodzące w Polsce procesy urbanizacyjne do odpowiedniego etapu urbanizacji - na podstawie danych statystycznych analizuje zmiany wielkości wskaźnika urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej	- analizuje regionalne zróżnicowanie poziomu urbanizacji w Polsce i wyjaśnia przyczyny dysproporcji - na podstawie danych statystycznych wyjaśnia zmiany wielkości wskaźnika urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej - wskazuje przykłady wpływu zmian w gospodarce na tempo procesów urbanizacyjnych

Temat	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
III. Gospodarka Polski				
Rolnictwo w Polsce	– wyjaśnia pojęcie struktura agrarna – opisuje strukturę użytkowania ziem w Polsce – wymienia czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze, które wpływają na przestrzenne zróżnicowanie upraw pszenicy, żyta, buraków cukrowych, ziemniaków, rzepaku oraz hodowli bydła, trzody chlewnej i owiec w Polsce – podaje podobieństwa i różnice między rolnictwem w Polsce i w krajach UE – wymienia zasady polityki rolnej w UE	– charakteryzuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa Polski – wyjaśnia wpływ struktury agrarnej na rozwój rolnictwa – opisuje wpływ zasad polityki rolnej w UE na zmiany w polskim rolnictwie	– wskazuje na mapie obszary o najkorzystniejszych i najmniej korzystnych warunkach dla rozwoju rolnictwa – analizuje środowisko przyrodnicze pod kątem jego przydatności dla rozwoju rolnictwa – formułuje zależność między stopniem rozwoju gospodarczego a zmianami w strukturze agrarnej i poziomie zatrudnienia ludności w I sektorze gospodarki – charakteryzuje zasady i cele Wspólnej Polityki Rolnej w krajach Unii Europejskiej – na podstawie danych statystycznych porównuje cechy społeczno-ekonomiczne rolnictwa Polski na tle wybranych państw UE	– wyjaśnia dysproporcje w rozmieszczeniu głównych obszarów o najlepszych i najgorszych warunkach dla rozwoju w Polsce – korzystając z map, ocenia przydatność środowiska przyrodniczego wybranej krainy geograficznej dla rozwoju rolnictwa – proponuje zmiany w polskim rolnictwie, prowadzące do wzrostu jego efektywności, konkurencyjności i intensywności

Przemysł w Polsce	- wymienia surowce energetyczne, metaliczne, chemiczne i skalne występujące w Polsce - lokalizuje na mapie obszary wydobywania surowców mineralnych w Polsce - opisuje bilans energetyczny Polski - opisuje wielkość i strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce i wybranych krajach świata - lokalizuje na mapie Polski elektrownie ciepłownicze, wodne i wiatrowe - charakteryzuje główne czynniki lokalizacji w rejonach koncentracji przemysłu - podaje przykłady zmian w strukturze produkcji i lokalizacji zakładów przemysłowych - wymienia gałęzie przemysłu rozwijające się najszybciej - podaje główne cechy rozmieszczenia przemysłu wysokich technologii	- prezentuje przestrzenne rozmieszczenie surowców dla przemysłu przetwórczego i paliwowo-energetycznego - podaje zmiany wielkości eksploatacji podstawowych surowców - podaje przykłady zmian w środowisku naturalnym, wywołanych eksploatacją surowców mineralnych - charakteryzuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce i wybranych krajach świata - wymienia czynniki wpływające na zmniejszenie zużycia energii elektrycznej w Polsce - opisuje zmiany zachodzące w polskim przemyśle po 1990 r. - podaje przyczyny zmian w strukturze produkcji i lokalizacji zakładów przemysłowych - przedstawia przykłady świadczące o nowoczesności polskiego przemysłu - podaje przykłady nowoczesnych zakładów przemysłowych	- na podstawie dostępnych źródeł informacji geograficznej wyjaśnia zmiany w wydobywaniu niektórych surowców mineralnych w Polsce od lat 60. XX w. - wymienia i charakteryzuje stosowane w Polsce sposoby eksploatacji surowców - na podstawie dostępnych źródeł informacji ocenia strukturę produkcji energii elektrycznej Polski - na podstawie dostępnych źródeł informacji porównuje wielkość i strukturę produkcji energii elektrycznej Polski z innymi krajami europejskimi - charakteryzuje czynniki decydujące o spadku zużycia energii elektrycznej w Polsce - korzystając z mapy i danych statystycznych, wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie produkcji energii elektrycznej na 1 mieszkańca w Polsce - wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia przemysłu w Polsce - porównuje obecną strukturę gałęziową produkcji globalnej w przemyśle ze strukturą sprzed lat 90. XX w. z przemysłem wybranych krajów europejskich - przedstawia wpływ nowoczesnych gałęzi przemysłu na inne działy gospodarki kraju i jakość życia	- ocenia wpływ eksploatacji surowców mineralnych różnymi metodami (głębiniową, odkrywkową, otworową) na stan środowiska przyrodniczego Polski - uzasadnia potrzebę dywersyfikacji źródeł energii, wyjaśnia konieczność poszukiwania nowych źródeł energii w kontekście bezpieczeństwa energetycznego kraju - ocenia stopień wykorzystania alternatywnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepłej - ocenia wpływ wykorzystania paliw kopalnych na środowisko przyrodnicze Polski - ocenia zasoby złóż surowców energetycznych w Polsce - ocenia przemiany okresu transformacji polskiej gospodarki - prezentuje zmiany w gospodarce i środowisku wynikające z restrukturyzacji i modernizacji przemysłu po 1990 - ocenia poziom rozwoju nowoczesnych gałęzi przemysłu w Polsce - wskazuje możliwości powstania technopolii (wskazuje na mapie przykłady parków technologicznych i przemysłowych) - wyjaśnia lokalizację wybranych zakładów przemysłu wysokich technologii w Polsce

Dział	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń			
Usługi	- wymienia rodzaje usług rozwijających się w Polsce - wskazuje na mapie regiony o różnym poziomie zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie podstawowych usług w Polsce - wymienia podstawowe rodzaje komunikacji - wyjaśnia pojęcia: sieć transportowa, węzeł transportowy - podaje przykłady walorów turystycznych - wymienia gałęzie przemysłu, w które inwestuje kapitał zagraniczny - wyjaśnia pojęcia: bilans handlowy, bilans płatniczy, saldo bilansu handlowego i płatniczego - wymienia główne towary importowane i eksportowane, wskazuje najważniejszych partnerów Polski w handlu zagranicznym	- podaje przyczyny szybkiego rozwoju usług w Polsce po 1990 r. - opisuje znaczenie usług dla ludności i gospodarki Polski i innych krajów UE - opisuje stopień zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie podstawowych usług na różnych obszarach Polski - podaje czynniki wpływające na rozwój środków transportu w Polsce - opisuje rodzaje łączności - wymienia i wskazuje na mapie główne szlaki i węzły transportowe - charakteryzuje infrastrukturę turystyczną różnych regionów Polski - charakteryzuje wpływ inwestycji zagranicznych na rozwój społeczno-gospodarczy Polski - opisuje zmiany geograficznych kierunków handlu zagranicznego Polski od lat 90. XX w. - podaje udział Polski w światowym obrocie towarowym	- formułuje zależność poziomu zatrudnienia w usługach od stopnia rozwoju gospodarczego - porównuje cechy usług w kraju przed 1990 r. i w czasach współczesnych - wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia usług w Polsce - na podstawie map i danych statystycznych opisuje zróżnicowanie sektora usług w Polsce na tle państw Unii Europejskiej - na podstawie własnych obserwacji charakteryzuje rodzaje usług rozwijających się w miejscu jego zamieszkania - wyjaśnia zróżnicowanie stopnia zaspokojenia potrzeb ludności na różnorodne usługi w poszczególnych regionach kraju - wyjaśnia różnice w przestrzennym zagospodarowaniu transportowym Polski - charakteryzuje czynniki wpływające na współczesne zróżnicowanie infrastruktury transportowej - analizuje przyczyny wzrostu znaczenia transportu lotniczego - wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia dróg kołowych w sieci transportowej kraju i	- wyjaśnia i ocenia poziom zróżnicowania usług w miejscu zamieszkania (prowadzi badania terenowe) - uzasadnia stwierdzenie, że wzrost znaczenia usług zaspokajających potrzeby wyższego rzędu uzależniony jest od tempa rozwoju społeczno-gospodarczego państwa - proponuje rodzaje usług, które można wprowadzić na obszarze zamieszkania i uzasadnia swój wybór - ocenia stopień rozwoju podstawowych usług w różnych regionach kraju, wyjaśnia szybszy rozwój usług w Polsce Zachodniej i województwie mazowieckim - porównuje gęstość sieci transportowej Polski z innymi krajami Unii Europejskiej (korzysta z map, danych statystycznych, internetu) - ocenia stan sieci transportowej Polski - ocenia wpływ środków transportu na środowisko Polski - ocenia wpływ zmian społeczno-gospodarczych na tempo rozwoju nowoczesnych środków łączności

			spadku długości linii kolejowych – charakteryzuje zmianę gęstości sieci transportu kolejowego w Polsce	

Dział	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
Usługi			– analizuje wzrost znaczenia łączności we współczesnych powiązaniach komunikacyjnych – porównuje dostępność sieci internetowej w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej – przedstawia wpływ turystyki na rozwój gospodarczy region i kraju – proponuje przykłady regionów do rozwoju różnych rodzajów turystyki, uzasadnia swój wybór – charakteryzuje wpływ bezpośrednich i portfelowych (kapitałowych) inwestycji zagranicznych na zrównoważony rozwój (m.in. transfer innowacji i poprawa konkurencyjności gospodarczej) – korzystając z informacji zaczerpniętych z internetu i innych źródeł, wskazuje na mapie regiony atrakcyjne dla inwestorów zagranicznych – analizuje zmianę struktury towarowej importu i eksportu od końca lat 90. XX w. – wyjaśnia przyczyny ujemnego bilansu handlu zagranicznego Polski – wyjaśnia przyczyny zróżnicowania struktury towarowej handlu z poszczególnymi krajami	– ocenia walory Polski z punktu widzenia rozwoju różnych rodzajów turystyki – ocenia zagospodarowanie turystyczne różnych obszarów kraju (w tym regionu, w którym mieszka) – korzystając z internetowych źródeł informacji, ocenia szanse rozwoju regionów Polski Wschodniej – wymienia i ocenia pozytywne i negatywne skutki zagranicznych inwestycji w Polsce – ocenia pozycję Polski w światowej wymianie towarów – ocenia znaczenie ujemnego bilansu handlu zagranicznego dla rozwoju gospodarczego kraju

Dział	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny			
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry
	Uczeń:			
IV. Zróżnicowanie regionalne Polski				
Dominanty w środowisku przyrodniczym krain geograficznych Polski	– wskazuje na mapie regiony geo- graficzne w poszczególnych pasach ukształtowania powierzchni – charakteryzuje elementy środowiska świadczące o indywidualności poszczególnych krain geograficznych – wskazuje na mapie położenie pasa pobraży – wymienia cechy środowiska natural- nego decydujące o odrębności krainy – wskazuje na mapie położenie Pojezie- rza Mazurskiego – wymienia główne cechy środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem Ko- tliny Warszawskiej – wskazuje na mapie położenie Niziny Mazowieckiej – wskazuje na mapie położenie Wyżyny Lubelskiej – wymienia gałęzie przemysłu rozwinięte na Górnym Śląsku – podaje przykłady degradacji środowiska – wskazuje na mapie Karpaty oraz krainy geograficzne wchodzące w skład łańcucha karpackiego: Beskidy, Pieniny, Podhale i Tary	- charakteryzuje elementy środowiska świadcząc o indywidualności po- szczególnych krain geograficznych – opisuje walory turystyczne regionu – podaje przykłady zabytków kultury materialnej – opisuje cechy krajobrazu młodogla- cjalnego – wymienia walory turystyczne Pojezierza Mazurskiego – podaje przykłady dominacji gospodar- czej i społecznej Warszawy nad pozostałą częścią krainy – opisuje główne cechy środowiska przyrodniczego Wyżyny Lubelskiej – wymienia przyrodnicze i antropoge- niczne walory turystyczne region – – opisuje przekształcenia środowiska w wyniku działalności gospodarczej – podaje główne cechy budowy geologicznej Karpat – opisuje cechy rzeźby wysokogórskiej i przedstawia jej genezę	-opisuje dominujące cechy wybranych krain geograficznych (w pasie pobraży, pojezierzy, nizin, wyżyn i gór), charakteryzuje czynniki decydujące o ich powstaniu – wyjaśnia wpływ morza na modelowa- nie typów wybrzeży i cech klimatu – wyjaśnia związek między gospodarką obszaru a jego nadmorskim położeniem – wyjaśnia problemy ochrony środo- wi- ska na terenie Pojezierza Mazurskiego – analizuje zależność gospodarki od środowiska – korzystając z map, charakteryzuje śro- dowisko przyrodnicze krainy – omawia wpływ ukształtowania po- wierzchni na sieć rzeczną – wyjaśnia wpływ zlodowceń na powstanie pokryw lessowych – uzasadnia twierdzenie, że Wyżyna Lubelska jest najbardziej rozwiniętym rolniczo regionem Polski – charakteryzuje problemy górnictwa i przemysłu ciężkiego wynikające ze zmian w gospodarce po 1990 r. – wyjaśnia przyczyny koncentracji przemysłu i dużej gęstości zaludnienia	-korzystając z różnych źródeł informa- cji, wyjaśnia związki pomiędzy warunkami przyrodniczymi a gospodarką poszczególnych regionów Polski – ocenia walory przyrodnicze i zabytki z punktu widzenia rozwoju turystyki – ocenia walory przyrodnicze i zabytki z punktu widzenia rozwoju wypoczynkowej i krajoznawczej – ocenia środowisko przyrodnicze Pojezierza Mazurskiego z punktu widzenia rozwoju turystyki – uzasadnia dominującą rolę Warszawy w gospodarce Niziny Mazowieckiej – wykazuje różnice w poziomie zagospodarowania aglomeracji warszawskiej i pozostałych obszarów regionu – ocenia wpływ środowiska przyrodni- czego Wyżyny Lubelskiej na gospodarkę regionu – ocenia walory turystyczne i zabytki regionu pod kątem rozwoju turystyki wypoczynkowej, krajoznawczej i uzdrowiskowej – omawia wpływ budowy geologicznej na rozwój gospodarki – ocenia stan środowiska przyrodniczego na podstawie

			- porównuje rzeźbę Tatr Zachodnich i Tatr Wysokich - wyjaśnia wpływ wysokości bez- względnej na zróżnicowanie klimatu i roślinności	danych statystycznych - omawia wpływ budowy geologicznej na zróżnicowanie rzeźby Tatr, Pienin i Beskidów - ocenia wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze Tatr

